

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Година XXII

Нови Сад, март—април, 1973.

Број 3—4

А Д В О К А Т У Р А И Д Р У Ш Т В О

СТАЊЕ И ИДЕЈНО-ПОЛИТИЧКА КРЕТАЊА У АДВОКАТСКОЈ КОМОРИ ВОЈВОДИНЕ

Материјал радне групе припремљен за II саветовање адвоката комуниста Војводине и на истом Саветовању усвојен.

Објективна и критичка оцена стања и идејно-политичких кретања у Адвокатској комори САПВ предуслов је за утврђивање прецизне политичке линије и платформе Савеза комуниста. Писмо Председника СКЈ друга Тита и Извршног бироа Председништва СКЈ обавезује нас да „путем идејног расчишћавања у сасвим конкретном виду“ дефинишемо „за шта и против чега се бори Савез комуниста у свакој одређеној друштвеној средини“. Затим се даље каже: „Изоштравањем идејних мерила за акцију треба у јасном виду утврђивати линију разграничења са свим оним схватањима, интересима и акцијама које одударају од класне суштине политике СКЈ и већ прихваћених ставова“. Такође и закључци 52. седнице Покрајинског комитета СКВ одређују нам задатак „да на основу критичке анализе сагледају своје стање, према њему се јасно идејно-политички одреде, квалификују појаве, размотре питања одговорности и предузму мере.“ Наша ужа средина и отворена политичка сцена је Адвокатска комора са свима својим органима и општинским организацијама у своме саставу.

Пре више година Савез комуниста определио се за самоуправни карактер професионалне организације адвоката. Данас смо дужни да поставимо питање: Да ли је и како је у стварности, у животу и раду Адвокатске коморе остварен принцип социјалистичког самоуправљања? Јасан одговор на ово фунда-

ментално питање можемо добити ако у главним линијама размотримо и анализирамо стање и односе у Адвокатској комори бар за последње три године.

1. Општинске организације у Адвокатској комори

У познатим дискусијама о реформи Коморе током 1968—1972. г. поводом доношења позитивних прописа о адвокатури, Статута и Пословника, теза СК у 1970. г. и на бројним састанцима актива СК адвоката, определили смо се за формирање основне општинске организације адвоката у Комори, која је требало да буде облик непосредног самоуправљања и одлучивања адвоката. Заузели смо став да члан Коморе у својој општинској организацији остварује сва права и извршава обавезе. На питању улоге општинске организације и њеног делокруга у Комори, развила се борба мишљења између присталица развоја самоуправљања и непосредног демократизма с једне стране и поборника *status quo*, одн. конзервативних снага с друге стране, које су настојале да општинске организације остану на нивоу ранијих „радних одбора” у функцији помоћних органа Управног одбора. Дужни смо да констатујемо да је по томе важном питању, током припрема и доношења измена Статута, садашњи Управни одбор супротстављао се нашим предлозима и акцији и стајао на конзервативним позицијама. Сведоци смо снажног и упорног отпора конзервативно-традиционалистичких снага у Комори даљем развоју и афирмацији општинске организације адвоката, која би морала постати организациона база Коморе. Те снаге неће или су неспособне да виде потребу и витални интерес свих адвоката да своју организацију адаптирају и реформишу према савременим условима живота и рада, руководећи се принципима и јасним одредбама формулисаним у амандманима XXI—XXIV Устава СФРЈ. Због отпора и негативног утицаја поменутих снага с једне стране и слабости прогресивних снага (лоша организованост, идејна хетерогеност, пасивност дела чланова, либерализам итд.) с друге стране, чак ни у нормативним актима Коморе општинске организације нису добиле одговарајуће место. Њихово учешће у креирању Коморске политике уопште се не осећа. Може се говорити о активности појединих градских организација на локалном плану, као нпр. пореско питање, односи са судовима итд. Међутим, у тој активности преовлађује импровизација, мало учешће чланова и неефикасност.

Савез комуниста у Комори мора се ангажовати да у Статуту и осталим нормативним актима општинске организације буду постављене као основни облици организовања и директног самоуправљања адвоката у Комори и на територији једне или више општина. Такође је актуелан задатак да се без оклевања развије конкретна активност на решавању виталних проблема адвоката и њихове професије. У таквој активности неопходно

је успоставити контакте и сарадњу са свима институцијама, друштвено-политичким организацијама и другим факторима, који су дужни да нам пруже подршку и да учествују у решавању наших проблема.

II. Скупштина

Ако анализирамо стварни рад и резултате одржаних скупштина можемо констатовати да се по правилу не доносе документи у којима би се до наредног заседања утврдила политика Коморе по најважнијим питањима и одредили задачи органа. Чланство је незаинтересовано и пасивно, јер по дугој традицији на скупштинама се ништа значајно није одлучивало. Присуство чланства је недовољно и готово увек испод 35%, па се чека један час да би Скупштина могла почети са радом „без обзира на број присутних“, како је то прописано у Пословнику. Током рада нема предлога чланова и општинских организација. Главне тачке дневног реда су извештаји Управног одбора и избори органа. Извештај се „прима“ без расправе, критике и озбиљне анализе. На исти начин одлучује се о завршном рачуну и финансијском плану. О свакодневном раду адвоката, њиховом доприносу регулisaњу друштвених односа, о проблемима у примени позитивних прописа итд. ретко се чује која реч, а органи Коморе нису успевали да о томе дају какве-такве анализе. Дакле, отаљавају се рутински послови и деградира Скупштина на анемичан скуп или пуку формалност. Може се закључити да до сада нисмо одржали праву радну Скупштину.

Избори на скупштинама спроводили су се на основу „пословника“ и на начин који се не практикује ни у једној другој организацији! Строго се примењују прописани услови за утврђивање затворене „листе“, па се гласа за једну или другу листу, ако се појави. Наиме, саставити „дуноважну листу“ може само уигран тим коме стоје на располагању потребни подаци, везе са тереном и раније успостављени контакти. Практично је било немогуће да се припреми друга листа и сви покушаји остали су без резултата. Увек су чланови Управног одбора и њихови сарадници „састављали листу“ у духу познате максиме: „Стара влада бира нову владу!“ На Скупштини чланство фактички није бирало, већ је само гласало „за листу“ или „против листе“. Изборни систем био је архиреакционаран. Фаворизовао је владајућу гарнитuru и омогућавао провидно манипулisaње чланством. Такав систем је спречавао ротацију и „коморска власт“ је деценијама остајала у рукама неколицине вечитих функционера. Они су се идентификовали са Комором, гушили су и најблажу критику свога рада или нерада, игнорисали све иницијативе из коморске базе, служили се блефовима о неким „славним традицијама“ и борили се за status quo.

Садашњи Статут и Пословник, и после свих измена, не дају адекватан простор и место Скупштини које јој као највишем

самоуправном телу припада. Комора броји око 430 чланова различите старосне структуре, одн. још увек неповољне старосне структуре. Веома је тешко, ако би се већина одазвала позиву и дошла на Скупштину, остварити активно учешће и радну атмосферу. Због тога би организовање Скупштине или неког другог тела, на основу делегатског принципа, допринело ефикасности њеног рада и стварном утицају општинских организација на формулисање коморске политике.

III. Конференција адвоката

Изменама Статута 1972. г. основано је ново радно тело — Конференција адвоката, коју чине делегати општинских организација. Овај орган Коморе није се консолидовао и рано је говорити о резултатима. Ефективан рад зависи од агилности и способности делегата, као и од предлога које ће пренети из својих организација. Постоје извесна искуства да се надгласавањем у општинским организацијама на Конференцију шаљу делегати који нису способни или нису вољни да се озбиљно баве проблемима на дневном реду.

Уколико би се чланство Коморе одлучило за организовање Скупштине по делегатском начелу, тада би Конференција постала излишна. Заправо, формирањем Конференције Комора је требало да добије радно тело које ће ефикасно решавати поједина питања, јер садашња Скупштина то није у стању.

IV. Управни одбор

Управни одбор, слично предратном Одбору Адвокатске коморе, заузима централно место. То је у ствари „влада“ која одређује какву-такву политику и решава главне проблеме Коморе. Он само „подноси извештај“ који чланство на Скупштини никада није озбиљно и критички анализирано. Фактички, Управни одбор има увек „одрешене руке“ да води коморску политику без смерница и контроле Скупштине и Конференције. Таква несамоуправна улога Управног одбора одређена је у Статуту, а још више у пракси и животу Коморе. Нема сумње да би Управни одбор у самоуправној Комори морао бити оперативни и извршни орган Скупштине и Конференције, одн. само Скупштине ако би Конференција изгубила *raison d'être*. Наиме, у Статуту је спроведена погрешна концепција органа и међусобних односа, пошто је Управни одбор, паралелно са Скупштином и Конференцијом, један од органа Коморе.

Анализа рада садашњег Управног одбора показала је да тај орган редовно функционише и релативно ефикасно решава бројне текуће проблеме и задатке, који по природи ствари припадају егзекутиви. Међутим, очигледне су и морају се идентификовати следеће политичке девијације и слабости:

1. У 1970, 1971. и нарочито у 1972. г. садашњи Управни одбор пружао је отпор и супротстављао се предлозима, настојањима и иницијативама Савеза комуниста да се што доследније спроведе реформа Адвокатске коморе на самоуправним принципима. Управни одбор је чинио уступке и тражио гњиле компромисе када се нашао у опасности од политичке компромитације. У дискусији о изменама Статута на Скупштини 24. јуна 1972. године и после тога Управни одбор у садашњем саставу одлучно је инсистирао на својим конзервативним и по развој адвокатуре штетним ставовима. Била је потребна интервенција одбора Скупштине САПВ да се на новој Скупштини елиминишу из Статута неприхватљива решења. Када је Управни одбор мењао своје позиције и концепције, то је чинио без елементарне самокритике.

2. Поводом 21. седнице Председништва СКЈ у вези са борбом против национализма — идеологије контрареволуције, Управни одбор није хтео или није знао да се на конкретан начин и одлучно определи. На својој седници 22. јануара 1972. г. (записник од 22. I 1972. г. ст. 12. зап. бр. 36) дословно се констатује и заузима следећи став: „Управни одбор поздравља закључке 21. седнице Председништва СКЈ, уз обавезу свих органа Коморе и читавог чланства да се најефикасније залажу на њиховом спровођењу како у домену правосуђа, тако и у друштвеном животу наше Покрајине. *Управни одбор констатује да у раду органа Коморе није било појава национализма и шовинизма, као и у раду адвоката на пружању правне помоћи, а посебно у поступању пред судовима. Управни одбор Коморе ограђује се од појава национализма и шовинизма које су примећене и жигосане у адвокатским редовима ван наше средине, а будно ће пазити да до сличних појава не дође у редовима чланства ове Коморе, јер сматра да се југословенска адвокатура мора развијати на идејама социјализма као интернационалног покрета и на принципима југословенског самоуправљачког друштва*“. У то време и без тешкоћа Управни одбор је могао идентификовати изразите појаве национализма на Скупштини 1970. г., на Прослави 1971. г., на страницама *Гласника* током неколико година и у *Споменици* 1971. г. Чак је избегнуто да се осуди субверзивна националистичка делатност Слободана Суботића, бившег председника Председништва Савеза адвокатских комора СФРЈ. Његова делатност није била „ван наше средине“! Треба се подсетити да је С. Суботић у своме поздравном говору 8. X 1971. г. (види *Гласник* бр. 11—12/71) на Прослави рекао и ово: „Не треба заборавити и овога пута да од Мушкатиновића па наовамо Адвокатска комора у Војводини има највећу традицију. Не треба заборавити да су представници Адвокатске коморе у Н. Саду били увек достојни *оне борбе* коју су њихови претходници водили... Овај Алманах који је штампан, најбоље сведочи о светлим традицијама и о вашем праву, о оправдању да прослављате овом приликом не само 50-годишњицу оснивања Адвокатске

коморе у Војводини... него сада да прослављате и све оно што је везано за велику борбу која је била усмерена за национално-политичку и културну еманципацију људи који живе у овом крају. Оно што ја мислим да треба рећи, да треба признати Војводини, да је тај велики хумани, културни и национално-политички став војвођанских адвоката, да је он био извор не само адвокатима у Војводини, него и свима нама напољу..." Он хвали и глорификује ону оријентацију адвоката која је између два рата била назадна. Сада је поготово неприхватљиво ослањати се на „светле традиције“ буржоаске адвокатуре и примењивати неки „национално-политички став“. Мање-више прикривено, али довољно одлучно, С. Суботић пледира за анти-социјалистички курс у развоју адвокатуре и враћање на „светле традиције“ предратне адвокатуре, која је била у служби буржоаског државног и правног система.

3. У својим извештајима и на седницама Управни одбор је необјективно, погрешно и некритички оценио: програмску и идеолошко-политичку оријентацију *Гласника*, тзв. *Споменицу* и Прославу 50-годишњице оснивања АК. На I саветовању дали смо аргументовану критику ненаучних и чак политички штетних погледа на право и прошлост Адвокатске коморе, који су пласирани у низу бројева *Гласника* и у *Споменици*. Наше оцене и критику Управни одбор до данашњег дана није прихватио. Напротив, Управни одбор није спреман и вољан да самокритички оцени своју активност у 1971. и 1972. години и да измени своје ласкаве оцене *Гласника*, *Споменице* и Прославе. Чак и на Скупштину 23. децембра 1972. г. Управни одбор излази са својим оценама и супротставља се оценама I и II саветовања СК у Комори. Убедљиве аргументе Савеза комуниста неће ни да размотри!? Оваквом понашању коментар није потребан.

Прослава 50-годишњице оснивања и рада АК у Н. Саду, одржана 8. и 9. октобра 1971. г., у извештају за Скупштину од 26. II 1972. г. и на седницама Управног одбора, добила је високу оцену. Управни одбор сматра да је Прослава „била уједно и значајна манифестација стремљења војвођанских адвоката да заузму одговарајуће место у друштву“ (?) итд. За такав успех одато је признање Одбору за прославу и одобрен је његов рад. Незаконито су подељена преостала средства, намењена за Прославу, службеницима Коморе пошто су били ангажовани око Прославе!? Пре Прославе на својим седницама Управни одбор више пута утврђује да Одбор не функционише! У ствари, није тајна да су Прославу организовали неколицина чланова, који су се посебно ангажовали. *Post festum* дали смо бројне примедбе концепцији, садржини и збивањима на Прослави. Почев од јубиларне значке („§“ — симбол експлоататорског права), па до већине теза и оцена наше прошлости, Прослава је протекла у знаку глорификације и рехабилитације грађанске адвокатуре капиталистичке Југославије. Треба рећи да је Прослава наш неуспех, а успех конзервативно-традиционалистичких снага у

Комори. Уместо да ми објективно и научно размотримо нашу блиску прошлост од 1921. до 1971. г. и одвојимо скромне позитивне традиције, организатори и актери на Прослави и у *Споменици* дали су нам квазиисторијску слику 50-годишњег развоја адвокатуре у Војводини. Показало се и овом приликом да либералан став да се Савез комуниста „не меша у рад надлежних самоуправних органа” омогућава акцију и бучну појаву нама непријатељских снага. Они су наши смелости да рехабилитују познате предратне адвокате, припаднике разних грађанских странака и да им у 1971. г. одају признање за њихов „јавни рад”!?! Реч је о имућним грађанима — поседницима, послодавцима у својим великим канцеларијама, утицајним функционерима у реакционарним партијама и режимима бивше Југославије. За С. Суботића они су „велики адвокати”, а наша генерација требало би да буде њихов наследник!?! Све је то по оцени Управног одбора „изванредни успех Прославе” (види записник од 29. X 1971). Чак се посебно истицало да су „поздрави гостију били сви у наш прилог”!?

4. Општинска организација СК адвоката у Н. Саду, а затим Саветовање свих чланова СК у Комори, покренули су акцију против идејно и политички погрешне и супротне идеологији СК оријентације *Гласника*. Одлучно смо захтевали оставке Уређивачког одбора и Савета часописа. Наши чланови поднели су оставке увиђајући своје пропусте, небудност и неспособност. Остали чланови Редакције још увек нису дали оставке. Управни одбор и сада респектује такав њихов став и неће да захтева смењивање. На својој седници 27. I 1973. г. већином гласова одлучује да се кооптирају нови чланови Редакције уместо оних који су поднели оставке. На тој седници Управни одбор не мења своје оцене, а оцене СК просто игнорише (види записник од 27. I 1973. г. ст. 4. зап. 6. и 7). Једногласни захтев I саветовања СК адвоката у Комори да се изабере нова Редакција која ће знати и хтети да уређује *Гласник* у духу програма СК до данашњег дана није усвојен! Очигледно је да Управни одбор на провидан начин отежава и одлаже решавање овога хитног питања. Несумњиво је Управни одбор могао још у децембру 1972. г. именовати привремену Редакцију која би наставила рад. После измене Статута било је времена и могућности да се организује Конференција ради избора нових органа *Гласника*. Ни једно, ни друго до сада није урађено! Оваквом тактиком, која је у ствари обструкција, сугерира се чланству Коморе да је Савез комуниста одговоран што *Гласник* још увек не излази, пошто је СК својом акцијом прекинџо „успешан рад” старе Редакције. На речима Управни одбор је поздравио Писмо, али сада када треба да примени његове ставове и дејствује, он одлучно омета нашу акцију која је инспирисана порукама Писма. Обзиром на ово стање ствари дужни смо да јасно и гласно кажемо јавности Покрајине и чланству Коморе да је деловање и понашање Управног одбора штетно за Комору. Одговорност за досадашње неиздавање *Гласника* пада на Управни одбор. Неизбежно је да се постави питање

његове одговорности. Адвокатима је неопходан марксистички оријентисан *Гласник*, који ће их обавештавати о актуелним питањима правне теорије и праксе и својим садржајем помагати у свакодневном раду.

5. Писмо друга Тита и Извршног бироа разматрано је на седници Управног одбора 3. новембра 1972. г. Међутим, мада га је вербално прихватио, Управни одбор није имао моралне снаге и воље да у духу Писма критички анализира стање у Комори и сопствени рад. Није утврђен програм акција на спровођењу Писма, а нити је уследила било-каква акција у његовом духу. Критика и самокритика делатности органа Коморе смишљено се избегава. У пракси Управни одбор наставља своју политику одбране *status quo* у Комори. У одређеним круговима адвоката жигоше се као „екстремно“ свако мишљење и блага критика који су на линији Савеза комуниста. Таква мишљења квалификују се као „антиадвокатска“! Ситни пропусти и обичне несмотрености оних чланова Савеза комуниста, који су се експонирали у досадашњој акцији, користе се за њихово дискредитовање. Садржина дисциплинских пријава и анонимних достава против чланова СК одмах се лансира у круговима адвоката са очитим циљем да се докаже њихова „морална неподобност“, иако по тим пријавама није поступак окончан!? Информације о пријавама шире се незванично, али је извесно да долазе из Коморске канцеларије и да их могу да дају они који су о томе обавештени или су у положају да врше увид у одговарајуће списе. То су познати методи чаршијске политичке борбе у којој се учесници крију, јер се служе лажима и полуистинама, па немају храбрости да се јавно конфронтирају са објективно утврђеним аргументима, које је Савез комуниста у дебатни истакao.

У саставу Управног одбора само је потпредседник, Славко Мишић, члан СК. Разумљиво је да он није у стању да спроводи политику Савеза комуниста и да се бори против већине која је активна на описаном курсу.

V. Сукоби и борбе на идеолошко-политичком пољу у Комори

Пре Писма, а нарочито после објављивања Писма, сукоби и борбе на идеолошко-политичком пољу у Комори, као и диференцијације чланства, одвијају се на следећим питањима: социјалистичко самоуправљање у Комори и реформе њене организације у духу тога принципа; класни и друштвено-економски положај адвоката у СФРЈ; питање наше прошлости, првенствено у буржоаској Југославији, одн. валоризирање тзв. „славних традиција“ и националистичка гледања на ту прошлост; проблем отварања адвокатуре према друштву и сарадње са представничким телима, друштвено-политичким организацијама, државним органима и осталим факторима на нивоу општина и Покрајине.

Можда је у овоме моменту најактуелније питање наше класне и друштвене позиције. Доминира у документима Коморе, у

јавним иступањима и у третману адвоката, теза да смо још увек неки „сталез“ или „ред“, који је независан и од савремених токова социјалистичке револуције. На основу ове тезе инсистира се на континуитету постојеће адвокатуре и Коморе са предратном буржоаском адвокатуром. Ова ненаучна теза разрађена је на Прослави 1971. г. и стално је присутна. У закључцима и расправама Савеза комуниста о адвокатури (тезе и дискусија 1970. г.) усвојена је супротна теза по којој је адвокат, у садашњим условима, самостални интелектуални радник који, у оквиру самоуправне и независне друштвене службе, делује у интересу радних људи и њихових организација. Дакле, речју и делом адвокатура припада друштвено-политичком и правном систему СФРЈ. У свакодневном раду адвокат мора поштовати и реализирати интересе радничке класе и свих радних људи. На тај начин адвокати прелазе на позиције радничке класе и читавог радног народа. То је реално, неизбежно и перспективно у земљи која изграђује самоуправни социјалистички систем у коме је владајућа радничка класа. Ми нисмо, а нити можемо бити, идејни и политички наследници тзв. „знаменитих“ адвоката предратне грађанске адвокатуре. Са њиховим наследницима неминовна је одлучна борба на свима питањима у којима се декларишу и намећу своја схватања и решења. Компромиси са таквим концепцијама неприхватљиви су и веома штетни по даљи развој адвокатуре. Они чланови СК који данас улазе у компромисе или својим пасивним понашањем толеришу и чак охрабрују антисоцијалистичке и несамоуправне поступке и тенденције, нису достојни да буду чланови Савеза комуниста и треба их искључити.

VI. Улога Савеза комуниста у Комори

Све критиковане појаве, тенденције и практична политика органа Коморе била је могућа јер Савез комуниста до сада није успео да оствари своју водећу и усмеравајућу идејно-политичку улогу. Према непрецизним подацима у адвокатури САПВ ради око 100 чланова Савеза. Ако се солидно организују у општинским организацијама и на нивоу Коморе, уколико су убеђени у правилност програма и политике СК и када би дисциплиновано и агилно спроводили усвојене ставове, тада би у догледном времену могли радикално изменити стање и односе у Адвокатској комори. Без одлагања морали би формулисати и донети прецизну платформу и линију свога ангажовања у адвокатури САПВ. Такву платформу дужни смо да стрпљиво и са аргументима објаснимо чланству Коморе и потом да је уградимо у практичну политику и програм рада свих органа. Наша платформа мора полазити од ставова Писма и Закључака 52. седнице ПК СКВ, а конкретна решења отворених проблема адвокатуре и Коморе морају се базирати на Уставним амандманима XXI—XXIV. То ће бити борба за темељну реформу и развој адвокатуре на социјалистичким принципима. На томе сложеном и тешком задатку

морамо мобилисати огромну већину адвоката који поштено и савесно врше своју друштвену функцију. До сада је већина била пасивна и посматрач збивања. Наша снага и утицај показује се у ширини акције и у карактеру одлука које буду доносили самоуправни органи Коморе у демократској процедури.

Сматрамо да у нашој политици, у прописима представничких тела и државних органа, као и у одлукама органа Коморе, животни интереси и потребе адвоката, чији је ефективни рад друштвено-потребан и користан, морају бити више него до сада, обезбеђени и поштовани. Првенствено по томе већина трезвених адвоката цениће активност Савеза комуниста у Комори.

ЗАКЉУЧЦИ I КОНФЕРЕНЦИЈЕ ПРЕДСТАВНИКА АДВОКАТСКИХ КОМОРА ЈУГОСЛАВИЈЕ

На основу поднетих и усвојених реферата и на основу дискусије вођене по тим рефератима, представници свих адвокатских комора на Првој конференцији представника адвокатских комора Југославије, одржаној на дан 24. и 25. фебруара 1973. године у Београду, једногласно су усвојили следеће закључке:

1. За успешно обављање адвокатуре као самосталне друштвене службе у комплексним условима пружања правне помоћи неопходно је да се обезбеди одговарајућа стручна спрема адвоката. Постојећи прописи у републичким и покрајинском закону САН Војводине, сем у СР Словенији и делимично у СР Хрватској, то не обезбеђују.

Минимални предуслов за стицање потребне спреме је одговарајући дужи квалификовани приправнички стаж у адвокатској канцеларији и судовима.

2. Правосудни испит треба да буде практична провера способности кандидата за самостално обављање послова у правосуђу и адвокатури.

Садашњи програми за полагање правосудног испита и начин на који се испити полагају то не обезбеђују.

Нужно је програме за овај испит прилагодити стварним потребама.

Ставља се у задатак Председништву Савеза да изради посебну анализу са предлозима шта у овој области треба мењати и допуњавати.

3. Просечна старост адвоката и адвокатских приправника не задовољава. Посебно је незадовољавајуће бројно стање адвокатских приправника. На пример, на подручју АК Црне Горе нема ниједног приправника, а у АК Македоније има само три приправника.

Адвокатура се претежно попуњава кадровима из других служби, а у знатној мери и пензионерима.

Правилан начин за обнављање адвокатуре као и сваке друге друштвене службе је обезбеђење младих стручних кадрова припремљених за ову службу.

Ставља се у задатак Председништву Савеза и свим коморама да овом питању посвете посебну пажњу, имајући у виду да је неопходан организован рад коморе на решавању овог питања.

4. Јачање самоуправне контроле рада адвоката је један од битних начина за подизање друштвеног угледа адвокатуре.

У том циљу потребно је већ код самог уписа у именик адвоката поштрити критеријуме испитивања достојности за обављање адвокатуре. У начелу, није достојан за обављање адвокатуре кандидат који је због моралне неподобности удаљен са дужности судије, јавног тужиоца и сличних функција.

Начела Кодекса адвокатске етике морају постати стварност у свакодневном раду адвоката.

Потребно је да дисциплински органи поштре критеријуме у примени дисциплинских мера и да дисциплински поступак спроведе брзо и ефикасно.

5. Удруживање рада у адвокатури је један од начина за даље унапређење адвокатуре и даје могућности за савременији начин организовања рада у пружању правне помоћи.

Ставља се у задатак Председништва Савеза да изради основна начела за удружени рад у адвокатури.

6. Републичким и покрајинским законом, као и самоуправним актима комора, нека битна питања решена су на различити начин. Сукоб ових прописа захтева примену колизионих норми.

Ставља се у задатак Председништву Савеза да утврди сукобе у тим прописима и изради предлог за доношење одговарајућих колизионих норми у случају сукоба закона, а да донесе колизионе норме за решавање сукоба из самоуправних аката коморе.

7. Конференција констатује да друштвено-економски третман адвоката није у сагласности са уставним положајем и друштвеном функцијом адвокатуре.

Да би адвокатура била у могућности да успешно одговори свим својим обавезама према друштву, а посебно да оствари циљеве и задатке који произилазе из ових закључака, неопходно је да одговорни друштвени фактори посебно на нивоу општина, у друштвено-економском третману адвоката дају пуну подршку у решавању виталних питања адвокатуре и адвоката.

8. Препоручује се Председништву Савеза и свим адвокатским коморама да формирају посебне сталне комисије за праћење законодавне делатности и да благовремено дају своје примедбе и предлоге на све законске нацрте који им у том циљу буду достављени.

9. Пуна садржина адвокатуре као друштвене службе оствариће се ширим укључивањем адвокатуре и адвоката у све токове друштвено-политичког живота наше заједнице. Адвокати су за такве активности и позвани и квалификовани и спремни.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Александар Маркићевић, адвокат у Ср. Митровици

О ЗЛОУПОТРЕБИ ПРАВА И ЈЕДНОЈ САНКЦИЈИ

Пред нама је један случај злоупотребе права и један пример како је она паралисана. Случај има привлачност новог и занимљивост експеримента. Мање због саме злоупотребе права, више због санкције коју је суд изрекао. Јер, злоупотребе права има у нас много, далеко више него што се то у огледалу судске праксе одражава. Као рђа она нагриза арматуру права, напада сва ткива и увлачи се у све поре правног живота. Када бисмо све случајеве несавесног парничења сабрали заједно добили бисмо једну нову грану — патологију права. Па ипак још увек праве санкције изостају и ова антисоцијална појава не наилази на енергичан отпор ни суда ни других учесника у поступку.

У овом случају није било тако.

Истражујући циљ, смисао и границе домашаја члана 479. Закона о парничном поступку Врховни привредни суд у својој одлуци Сл. 187/64. од 11. марта 1964. године иде даље и дубље од самог његовог текста. Одговор је потражио у основним начелима парничног поступка и откривајући богатство њихове садржине стваралачки је применио један принцип који забрањује злоупотребу процесних права. Тако је суд бранио дух закона од неизбежне несавршености његовог слова. И ослањајући се на морално чисту и непомућену садржину тог законског начела суд је изрекао праву и непосредну санкцију: једну формално беспрекорну парничну радњу којом странка злоупотребљава своја процесна овлашћења суд је лишио правног дејства. И због тога смо ову одлуку одабрали из мозаика судске праксе да бисмо њеним примером показали како се може успешно руковати старим процесним оружјем све док ново не буде исковано.

Ево кратког историјата случаја:

У привредном спору после укидања првостепене пресуде суд је у наставку поступка провео и доказ вештачењем и затим налаз и мишљење вештака доставио странкама и казао рочиште за 15. јануар 1964. године. Тужилац је благовремено доставио суду поднесак у коме се изјаснио у погледу налаза и мишљења ве-

штака и навео да на расправу неће приступити, јер то сматра непотребним, те да остаје код својих ранијих навода и предлаже да се тужбени захтев усвоји.

Занемарујући овај тужиочев поднесак суд је у записнику од 15. јануара 1964. године констатовао да тужилац на ово рочиште није дошао, а тужени се удаљио не упуштајући се у расправљање, па је рочиште одложено за 29. јануар 1964. године. Уз позив за ново рочиште суд није обавестио тужиоца о разлозима због којих је претходно рочиште одложено, па је тужилац поново благовременим поднеском јавио суду да сматра да не постоји потреба да на ову расправу приступи, јер нема ништа ново да дода изван онога што је изложио у својим подnescима и на ранијим расправама. Стога је тужилац предложио да се расправља у његовој одсутности, а ако суд сматра да је тужиочево присуство потребно ради разјашњења неких чињеничних навода, да га о томе обавести.

Но, суд је поново занемарујући и овај тужиочев поднесак у записнику од 29. јануара 1964. године забележио да тужилац на расправу није приступио а да се тужени, пошто је претходно изјавио да тражи накнаду парничних трошкова, удаљио са рочишта не упуштајући се у расправљање.

На основу изложеног процесног градива првостепени суд је донео решење у смислу члана 479. ЗПП — *да се тужба сматра повученом.*

Строго и искључиво формално гледајући ни тужени ни суд нису повредили ни једно слово члана 479. ЗПП. Парничне радње туженог и суда не косе се ни са једном једином изричитом законском диспозицијом. Све је формално исправно. Са два узастопна рочишта изостале су обе парничне странке (понашање туженог изједначава се са изостанком у смислу чл. 321. ЗПП) и наступа законска претпоставка да је тужилац повукао тужбу. Форма је задовољена.

Но, да ли је задовољена и суштина?

Да ни суд ни тужени нису бирали средства да остваре одређени циљ то је изван сваке сумње. Њихово понашање у овом процесном збивању заслужује и озбиљне моралне прекоре. Но, да ли је такво понашање допуштено у парници у светлости законског начела о забрани злоупотребе процесних права (члан 9. ЗПП) и савесног вршења процесних овлашћења (члан 8. ЗПП)? И, да ли за такво понашање постоје у закону непосредне санкције за несавесног парничара?

Уместо одговора цитираћемо најпре становиште Врховног привредног суда изложено у одлуци Сл-187/64. од 11. марта 1964. године (Збирка судских одлука, књига девета, свеска прва, одлука број 146, страна 193—194):

„Према одредби члана 479. ЗПП сматраће се да је тужба повучена ако са два узастопна рочишта изостану обе парничне странке. У таквом случају, дакле, закон претпоставља да је тужилац тужбу повукао, а тужени да је на то повлачење тужбе пристао. Сврха и смисао ове одредбе је у томе да се санкцијом

претпоставке о повлачењу тужбе принуде странке да активним парничним радњама омогуће суду да спор расправи и реши без одуговлачења, односно да се странке спрече да злоупотребом права у поступку развлаче поступак због чега је у поступку пред привредним судовима и искључено мировање поступка.”

Анализирајући изложено процесно градиво Врховни привредни суд констатује да тужилац иако није приступио на два узастопна рочишта није у односу на њих остао пасиван, јер је у благовременим поднесцима изнео своје наводе и предлоге, па додаје:

„Овај суд, међутим, налази да у овом случају није било места ни одлагању рочишта од 15. јануара ни примени прописа члана 479. ЗПП. Према члану 9. ЗПП суд је дужан настојати да се поступак проведе без одуговлачења и са што мање трошкова, као и да онемогући сваку злоупотребу права у поступку. С обзиром на то дужност суда је у овом случају била да већ на првом рочишту од 15. јануара 1964. године уручи туженом примерак тужиоачевог поднеска и позове га да се о томе изјасни, односно да се упусти у расправљање, што тужени не би могао одбити, јер би у противном његов поступак представљао злоупотребу права коју би суд био дужан да спречи применом одређених санкција.”

Суд је, дакле, дао потпун одговор на питања која смо изнели. Јер, Врховни привредни суд је одбио да стечени резултат, до кога је дошло злоупотребом процесних права, огласи законитим, лишавајући парничне радње туженог и суда правног дејства.

Првостепено решење је укинато — тужба се у овом случају не сматра повученом.

Врховни привредни суд није изричито навео које су то „одређене санкције” за злоупотребу процесних права које би суд био дужан да примени, па стога упућујемо на законске одредбе које такву санкцију садрже (члан 3. став 3, чл. 144, 145. и 305. ЗПП). О санкцијама за злоупотребу процесних права постоји и посебна литература у грађанско-процесној науци, па у том погледу упућујемо на наш рад *Поштење и савесност у грађанској парници* (Нови Сад, 1972), са прегледом домаће и стране литературе. Нас овде интересује нешто друго. То је питање да ли је суд овлашћен, на основу генералног овлашћења и дужности да „*онемогући сваку злоупотребу права у поступку*” који извиру из члана 9. ЗПП, лиши једну парничну радњу којом странка злоупотребљава своја процесна права њеног правног дејства у парници, да је одбаци или не уважи. Другим речима, да онемогући да парнична радња којом се злоупотребљава процесно право постигне одређени циљ. На терену привредног права такво генерално правно правило постоји изражено у узанси број 3, која гласи: „Поштење и савесност је основно начело кога се странке морају придржавати у пословима промета робом. Странке се не могу позивати на неку од ових узанси ако би њена

примена у датом случају произвела последице противне томе начелу.”

Тако енергично, јасно и језгровито формулисано правило у Закону о парничном поступку не постоји. И зато начело поштења и савесности у грађанском процесу озакоњено чланом 8. и 9. ЗПП личи на торзо. Понегде се законодавац свесно одрекао једног ефикасног средства за сузбијање злоупотребе права и жртвован га дајући превагу начелу материјалне истине. Тако суд не може одбацити нове чињеничне наводе нити ускратити да изведе нове доказе који су важни за одлучивање иако их је странка изнела доцније него што је требало у намери да тиме развлочи поступак. То је свакако случај злоупотребе процесног права, али преклузије нема, мада постоје друкчије санкције у систему парничних трошкова, новчане казне, па и одговорности за накнаду штете по правилима облигационог права. Питање које смо поставили је једно од најконтроверзнијих у нашем грађанском процесном праву. Креирајући једно субјективно право законодавац увек признаје и заштићује одређени интерес, па предузимање парничне радње у одсуству таквог интереса и противно друштвеној намени права представља акт злоупотребе права који не може уживати судску заштиту. Јер, субјективно право није затворен круг у којем би воља појединца била потпуно суверена. Уводећи једним генералним правним правилом начело савесног вршења права и забрањујући сваку злоупотребу законодавац је поставио нове границе у реализацији субјективних права и у исти мах обезбедио једно средство којим сам себе коригује у ономе у чему се посебна норма у њеној примени показала непотпуном и несавршеном. Према томе, када парничар поступа противно начелу поштења и савесности он излази из круга својих правних овлашћења и дела противправно.

Но, необазривом и лакомисленом применом начела поштења и савесности може се суђење изродити у такву арбитрарност и самовољу суда којима би била угрожена наша правна сигурност. Другим речима, могло би се десити да све оно што је законодавац у посебној норми дао, одузме генералним правилом, ако се оно у практичној примени деформише. Изгледало би да законодавац у исти мах једном руком даје, а другом одузима. Таква страховања нису без сваког основа, али су претерана. Јер, свака се рационална идеја преувеличавањем њених добрих страна и деформацијом може довести до апсурда. О овом суптилном и деликатном питању исцрпно смо изложили гледишта наших и страних процесуалиста и искуства судске праксе у монографији *Поштење и савесност у грађанској парници*, али то прелази оквире овог чланка.

Ако суд не може апсолутно сваку парничну радњу којом странка злоупотребљава своја процесна права лишити правног дејства, јер се то противи когентним одредбама самог Закона о парничном поступку, то не значи да ова непосредна санкција треба увек да изостане. Напротив, ми је сматрамо првим и нај-ефикаснијим средством за сузбијање злоупотребе процесних

права. Кад год суд наиђе на ћутање закона и када то не противуречи изричитој законској забрани, суд не сме устукнути пред појавом злоупотребе права, која се испољава у једној парничној радњи, макар она била и формално беспрекорна. У сваком таквом случају сматрамо да је суд овлашћен и дужан да примени оштрицу санкције за злоупотребу права и да помоћу ње лиши парничну радњу странке процесно-правног дејства, да је не уважи или одбаци.

У овом случају који је предмет посматрања првостепени суд не само да није сузбијао злоупотребу процесних права, што му иначе налаже члан 9. ЗПП, него је ишао дотле да својим радњама повлађује несавесном парничару и ствара климу погодну за сваку злоупотребу права. То, као што видимо, охрабрује несавесног парничара који не преза ни од тога да тражи накнаду парничних трошкова за заступање, мада се удаљио са расправе одбијајући да се упусти у расправљање. Као да му припадају трошкови за један вешто изведен „процесни маневар“, крајње нелојалан према противнику. Ту је суд на граници да постане играчка у рукама несавесног парничара, па чак и његов саучесник у техници изигравања закона која се стално усавршава. Виртуози правне технике, траже „рупе“ у закону са истом енергијом и маштовитошћу са којом и деликвенти траже формулу „савршеног злочина“. И најзад ваља рећи и то, када смо код примене чл. 479. ЗПП, да се у правном животу дешава да понекад и председник већа у трци за „бројем предмета“ саветује заступнике странака да се удаље или не приступе на рочиште како би наступила законска претпоставка повлачења тужбе из чл. 479. ЗПП.

Интенција овог чланка није ни била да изложи целовиту и свестрану анализу објављене судске одлуке. Ми смо ову одлуку поново изнели на светлост дана, јер нам се чини да је данас много актуелнија но у време од пре једне деценије када је публикована у зборнику судске праксе. Узели смо је као усамљен пример енергичне и мудре примене начела поштења и савесности у парничном поступку и она сама за себе довољно говори. Стога и овај напис треба схватити само као белешке аутора на маргинама једне судске одлуке.

Др Велибор Лукић, адвокат у Н. Саду

НАДЛЕЖНОСТ ОКРУЖНОГ ПРИВРЕДНОГ СУДА КОЈИ СПРОВОДИ СТЕЧАЈ ЗА СПОРОВЕ НАСТАЛЕ ПОВОДОМ ОВОГ ПОСТУПКА

У Закону о изменама и допунама Закона о парничном поступку („Службени лист СФРЈ” бр. 12, од 24. III 1965. године), допуњен је чл. 464. тако што је додат, после става 1. нови став, који гласи: „Окружни привредни суд који спроводи поступак принудне ликвидације надлежан је да суди све спорове који настану поводом овог поступка, без обзира на вредност спора и својство странака у њему.”

У вези са овом допуном искрсло је питање тумачења и примене те законске допуне, прецизније речено: који су то спорови настали поводом стечаја. Од одговора на ово основно питање зависи надлежност окружног привредног суда који спроводи стечајни поступак да суди у тим споровима. Одмах пада у очи да законска формулација цитиране одредбе није сасвим јасна и одређена, па су, у складу с тим, могућа различита чак и супротна тумачења. Да ли је окружни привредни суд који спроводи стечајни поступак сада и само због тога надлежан за све спорове у којима је једна странка у стечају, или једино за спорове који настану после наступања правних последица отварања стечајног поступка, или се, најзад, надлежност тога суда ограничава на поједине специфичне спорове на које указује Закон о принудном поравнању и стечају.

У нашој литератури Грађанског процесног права, аутор ових редова није наишао на одређен одговор, можда због тога што се чека на став судске праксе. Сада, међутим, такви ставови постоје. Као што се могло и очекивати, ти ставови су различити, што ће се показати у даљем излагању.

Општински суд у Бујановцу се огласио стварно ненадлежним да настави поступак који је започео две године пре него што је над тужиоцем отворен стечајни поступак и предмет уступило Окружном привредном суду као стварно надлежном суду који спроводи стечајни поступак (решење Општинског суда у

Бујановцу бр. П. 156/68. од 22. XII 1970. године). Окружни привредни суд у Новом Саду је прихватио надлежност, јер није изазвао сукоб надлежности, наставио поступак и окончао га.

На потпуно исти начин поступио је и Окружни привредни суд у Скопљу, налазећи да је надлежан да настави поступак Окружни привредни суд у Новом Саду, који спроводи стечај, мада је око 3 године пре отварања стечаја водио поступак у тој правној ствари (решење Окружног привредног суда у Скопљу бр. П. 9850/69. од 20. VII 1971. године).

Виши привредни суд Србије и Врховни привредни суд у више махова су решавали ово правно питање и при том другачије применили законску одредбу о надлежности окружног привредног суда у споровима поводом стечаја. Оба суда заузимају правни став да „отварање стечајног поступка нема утицаја на надлежност суда засновану покретањем спора пре отварања стечајног поступка, па ни онда кад је било прекида поступка и његовог наставка по предлогу стечајног управника“. У наставку образложења се, даље, каже:

„Према томе, искључива надлежност окружног привредног суда за све спорове без обзира на вредност и странке, како је то предвиђено у члану 464. став 2. ЗПП, важи само за спорове поводом спровођења овог поступка, а не и за спорове који су отпочети пре тога, јер се за ове спорове не може рећи да су настали поводом спровођења стечајног поступка“ (решење Врховног привредног суда бр. Сл. 5/71. од 5. I 1971. године и решење Вишег привредног суда Србије бр. П. 493/69. од 4. XII 1970. године).

Овакав став је задржан и касније од стране Врховног привредног суда, а истоветан је и став Вишег привредног суда у Новом Саду. Привлачи, међутим, пажњу образложење, у коме се каже:

„У конкретном случају, не ради се о спору насталом поводом спровођења стечајног поступка, јер је тужилац спор покренуо пре него што је над њим отворен стечајни поступак. Поменута законска одредаба не предвиђа концентрацију свих спорова, односно не предвиђа да се сви спорови започети пре отварања стечајног поступка имају концентрисати код окружног привредног суда који спроводи стечајни поступак“ (решење Врховног привредног суда бр. Сл. 2815/70. од 26. III 1971. године, односно решење Вишег привредног суда у Новом Саду бр. П. 1229/70. од 23. XII 1970. године).

По мишљењу аутора ових редова, ниједно цитирано правно схватање не може се успешно бранити. Питање примене чл. 464. став 2. ЗПП може се правилно решити само у контексту са одредбама Закона о принудном поравнању и стечају у којима се наводе спорови поводом спровођења стечајног поступка. Другим речима, није правно релевантно време када је спор отпочет, пре отварања стечајног поступка или у току поступка, већ је битно да ли је спор искрсао поводом стечаја, или је то спор до кога би могло доћи и да стечајни поступак није ни отворен. Већи део

спорова за време стечаја ничим се не разликује од оних пре стечаја, па нема оправдања само због стечаја сврстати их у спорове поводом стечаја и на тај начин засновати надлежност окружног привредног суда који спроводи стечајни поступак да о њима суди.

Тачна је констатација у цитираним решењима Врховног привредног суда и Вишег привредног суда у Новом Саду да смисао наведене законске допуне није у томе да се сви спорови концентришу код окружног привредног суда који спроводи стечајни поступак, али је неприхватљив закључак да су то сви спорови који се започну после отварања стечајног поступка. Ако би смисао те одредбе био да је окружни привредни суд, који спроводи стечај, надлежан да суди у свим споровима који настану после отварања стечајног поступка, формулација става 2. чл. 464, била би, нема сумње, другачија. У том случају не би било израза „поводом спровођења стечајног поступка“, јер би било логичније и језички коректније да стоји „за време спровођења стечајног поступка“, или „после отварања стечајног поступка“.

Према томе, у овој законској одредби није случајно употребљен израз „поводом“, јер као што је истакнуто, сви спорови, па ни већина од њих, не настају поводом спровођења стечајног поступка.

Треба се осврнути на питање који спорови настају поводом стечајног поступка? То су, пре свега као најбројнији, спорови ради утврђивања оспорених тражбина поверилаца стечајне масе, у смислу чл. 107, став 1, 2. и 4. Закона о принудном поравнању и стечају. Нема сумње да су то и спорови побијања правних радњи учињених пре отварања стечајног поступка према одредбама чл. 95. истог Закона. Осим ових спорова поводом стечаја, у исте се, свакако, сврставају и они који настају по захтеву поверилаца за накнаду штете проузроковане отказом двострано теретних уговора од стране стечајног управника (чл. 91. цит. Закона), затим спорови око пребијања (чл. 89). Исто тако, надлежност окружног привредног суда који спроводи стечајни поступак је да суди и у парницама ради отказа уговора о закупу покретних ствари и непокретности до којих може доћи независно од законских или уговорних рокова (чл. 92).

У спорове поводом стечаја долазе, такође, спорови ради утврђивања оспорених разлучних и излучних права поверилаца, у ствари, ради утврђивања права ових поверилаца на одвојено намирење из одређених ствари — првих, односно на издвајање ствари које нису средства стечајног дужника — других.

Разуме се, има и других спорова којима је заједничко да настају поводом стечајног поступка. Задатак овог рада није у томе да их све подробно набраја и анализира, већ да укаже на њихову особеност и настанак у вези са спровођењем стечајног поступка.

На крају, не може се мимоићи ни питање: који је окружни привредни суд надлежан за вођење спора између два предузећа

у стечају, а стечајни поступак се спроводи код два окружна привредна суда? Према критикованим ставовима, оваква ситуација би доводила до сукоба надлежности. Напротив, према израженом правном схватању у овом раду, решење се само собом намеће: биће надлежан онај окружни привредни суд поводом чијег стечајног поступка је спор искрсао.

Изнето наводи на закључак: допуном члана 464. ЗПП окружни привредни суд који спроводи стечајни поступак није проширио надлежност на све спорове у којима је странка предузеће у стечају, већ само на спорове настале поводом стечаја, а по својој природи настанка уско су везани за овај поступак. За све остале спорове, независно кад су започети, надлежан је суд опште надлежности.

Др Милицан Поповић, доцент Правног факултета у Н. Саду

ОПШТИ ПОГЛЕДИ НА ПОЈАМ И ВРСТЕ ПРАВНОГ СУБЈЕКТА

„Личност (Persönlichkeit) садржава уопће правну способност да представља појам и сам апстрактни темељ апстрактног и стога формалног права. Стога је правна заповјед: *буди особа (Person) и поштуј друге као особе.*”

(Г. В. Ф. Хегел)

Правни субјект спада у ред појава које су у блиској вези са правним односом, субјективним правом и правном обавезом. Правни субјект је родни појам за субјекта субјективног права и субјекта правне обавезе. Поред израза „субјект субјективног права”¹ употребљавају се термини „титулар субјективног права”, „носилац субјективног права”, „ималац субјективног права”, „имаоник субјективног права” и „активни субјект права”. Речима „пасиван субјект права” означава се носилац правне обавезе. Често се термином „субјект права” обележавају истовремено субјект субјективног права и субјект правне обавезе, што је непрецизно. Прецизније је да се за обележавање оба субјекта (активног и пасивног) употребљава израз „правни субјект”².

Као и код других питања теорије правних односа питање правног субјекта је веома спорно. Док једни аутори између правног субјекта (субјективитета) и правне способности стављају знак једнакости истичући да су то таутолошки појмови, други између ових појава уочавају разлике. Спорно је да ли су правни субјекти везани само за субјективно право и правну обавезу или је исправније изучавање правних субјеката као субјеката правних односа. Посебно је питање да ли је могуће постојање прав-

¹ За субјекта субјективног права употребљавају се још називи „уживалац” и „вршилац субјективног права”. Први израз указује на статичко, а други на динамичко стање субјективног права и његовог субјекта.

² Уместо израза „правни субјект” употребљава се и термин „правни адресат” (в. М. Лановић: *Увод у правне науке*. Друго издање. — Загреб, 1942, с. 259). При том Лановић упозорава да је појам „носиоца правне обавезе” основни појам, а појам „субјекта права” — општи (нормативни) појам, јер субјект субјективног права није нужан за правни поредак.

них субјеката ван правних односа. Нарочити проблем представља одређивање карактера правног лица као друге врсте правног субјекта. Ту је, заиста, све под знаком питања.

У оквиру овог рада, разуме се, не можемо продубљено улазити у све набројане проблеме, јер би то само по себи изискивало монографску обраду.

І. Појам правног субјекта

Субјективно право и правна обавеза по својој природи претстављају носиоце. Јер, субјективно право и правна обавеза су у односу на своје објекте инструменталног карактера. Али, та средства мора неко да употреби. Тај „неко” је правни субјект. Маркс је са ванредном упечатљивошћу указао на неопходност и функцију правних субјеката у условима робне привреде:

„Робе не могу саме ићи на тржиште, нити се саме могу размењивати. Зато морамо потражити њихове чуваре тј. њихове *власнике*. Робе су ствари, па стога без отпора према човеку. Кад неће милом човек може употребити силу, другим речима узмеће их. Да би ове ствари доводили у узајамни однос као робе морају се њихови чувари држати један према другом као лица чија воља обитава у тим стварима, тако да неко отуђујући властиту робу може и да присвоји туђу само вољом другог, дакле и овај и онај то могу учинити само помоћу заједничког акта воље. Тога ради морају један другог признати као приватне *власнике*. Овај правни однос чији је облик уговор, био овај облик законски развијен или не, јесте однос воља у коме се огледа економски однос. Овом правном односу или односу воља даје садржину сам економски однос. Ту лица постоје једно за другог само као представници роба, дакле, као њихови власници.”³

Да би одиграле улогу регулатора друштвених односа правне норме, као од државе постављени апстрактни и општеобавезни императиви, морају проћи кроз човекову свест. Стога су људи на основу своје биолошкопсихолошке конституције предодређени за правне субјекте. Међутим, ипак, не може се између људи и правних субјеката ставити знак једнакости. Јер, с једне стране, појам правног субјекта је ужи од човека, с друге, пак, стране шири. Тако у робовласничком правном поретку робови нису имали својство правног субјекта. Роб је у правном погледу био изједначен са животињом. Исто тако, у античким правним системима странцима је била ускраћена правна способност. И у феудалном правном поретку, сходно друштвеном положају, по-

³ В. К. Маркс: *Капитал*. I том. I књига. — Београд, Култура, 1964, с. 93—94. (У цитираном тексту курсив је наш).

стојале су разлике у правној способности слободних лица. Са настанком буржоаског правног поретка отпала су сталешка ограничења правне способности, али су остала друга, биолошка (с обзиром на пол, године живота, здравља) и друштвена ограничења (с обзиром на занимање, држављанство, имовно стање, изречену казну лишења слободе).⁴ С друге стране, пак, правни субјект је шири појам од човека, пошто обухвата и извесне друштвене творевине, као што су удружења и установе. Стога се примећује да људи „сами по себи” нису правни субјекти.⁵ Ко ће бити правни субјект одређује држава путем права. Она се при том руководи интересом владајуће класе додељујући својство правног субјекта оним људима и друштвеним творевинама које за владајућу класу значе „друштвену вредност”. Стога под правним субјектом подразумевамо биће коме објективно право признаје правну способност.⁶ То биће је према владајућем схватању човек (физичко или природно лице) и поједине друштвене творевине које се називају правна или морална лица (удружења и установе). Према томе ми не стављамо знак једнакости између

⁴ Н. М. Коркунов: *Лекции по общей теории права*. Издание пятое. — Петербург, 1898, с. 146—147. Коркунов издава четири врсте ограничења обима правне способности: 1) природна, 2) друштвена, 3) која проистичу из неспојивости извесних правних односа и 4) казнена. У природна ограничења („установљена поводом природних разлика субјеката”) убраја ограничења на основу пола, узраста, боје коже и физичке наказности. У друштвена ограничења („условљена разликом друштвеног положаја”) убраја ограничења на основу припадности сталежу („монаси не могу имати непокретности”), на основу обављања заната („држаоци крчми не могу бити градски бирачи”) и на основу вероисповести („Јевреји, по општем правилу не могу да живе ван пребивалишта која су за њих одређена”). У ограничења неспојивости извесних правних односа („условљена су немогућношћу да се буде истовремено субјект извесних правних односа”) убраја брачне другове који не могу „истовремено” да буду учесници два брака и истакнута службена лица у државном апарату која не могу истовремено да буду у „приватној служби”. Најзад, казнена ограничења доносе собом губитак извесних субјективних права; Ф. Тарановски: *Енциклопедија права*. — Београд, 1923, с. 141—142. Усвајајући Коркуновеу класификацију ограничења правне способности као „згодну” Тарановски истиче да су друштвена и нека природна ограничења правне способности као „једно наслеђе минудости” од историје осуђена на одумирање. Остале, пак, две врсте ограничења треба да и даље постоје „јер су рационална и целисходна”; Т. Живановић: *Систем синтетичке правне филозофије*. III књига. — Београд, 1959, с. 282—283.

⁵ В. Р. Лукић: *Увод у право*. Четврто, поправљено издање. — Београд, 1966, с. 248.

⁶ В. Т. Живановић, н. д., с. 278. Правни субјект је „биће које као личност има способност за права и дужности и на основу тога се појављује носиоцем права и дужности”; Строгович-Голунски: *Теорија државе и права*. Превод. — Београд, 1946, с. 236. „Субјектом права назива се лице које учествује или које може учествовати у правном односу”, односно субјекти права су „лица која се користе правима и која носе обавезе”; Р. Лукић, н. д., с. 248. Под правним субјектом се подразумева „субјект коме право ставља нешто у корист или на терет, без обзира на његову свест и вољу”; М. Бартош: *Основи приватног права*. — Београд, (1936), с. 25. „Субјект у праву јесте само оно лице које може бити носиоца права и обавеза саобразно прописима објективног права.”

правног субјекта и правне способности.⁷ По нашем мишљењу, правна способност је претпоставка правног субјективитета. Правна способност је субјективно право којим се признаје својство правног субјекта.⁸ Извесни писци уместо термина „правна способност“ употребљавају израз „правно право личности“ („право на личности у њеном правном делу“) кога одређују као „законом (и природним правом) признату способност бити субјект права и правне дужности“.⁹

Према нашем разликовању апстрактних и конкретних правних односа, горе смо изнели појам апстрактне правне способности и апстрактног правног субјекта, као учесника апстрактних правних односа. Конкретна правна способност је субјективно право којим се признаје својство конкретног правног субјекта. Конкретни правни субјект, пак, је учесник конкретних правних односа. Он је или активни правни субјект, титулар субјективног права или пасивни правни субјект, носилац правне обавезе. На овај начин решава се и мистерија која доминира у правној науци изазивајући често непотребне спорове. Док једни одређују правног субјекта независно од конкретног правног односа, други га појмовно одређују с обзиром на његово учешће у конкретном правном односу. Међутим, потребно је имати у виду и апстрактног и конкретног правног субјекта, као што је потребно да се разликују апстрактан од конкретног правног односа, апстрактно од конкретног субјективног права и апстрактна од конкретне правне обавезе.

Од правног субјекта се разликује правни агент. У савременим правним порецима сви су правни агенти правни субјекти (апстрактни), али сви правни субјекти нису правни агенти. Правни агенти су лица која могу свесно и вољно да се понашају по правним нормама, било у своје, било у туђе име.¹⁰

⁷ Супротно Р. Лукић, н. д., с. 249. „Својство субјекта права да буде носилац овлашћења и обавеза обично се назива посебним термином — *правна способност*. Међутим, овај појам је очигледно таутолошки, јер се поклапа с појмом субјекта права, те је зато и непотребан“; Ј. К. Толстой: *К теорији правоотношения*. Изд-во ЛГУ. — Ленинград, 1959, с. 11. По мишљењу Ј. К. Толстоја „нема ни теоријских ни практичних основа“ за разграничење појма правног субјективитета и правне способности. Тако „правна способност може да се одреди као способност да се буде субјект права и обавеза, правни субјективитет као способност да се имају та иста права и обавезе.“

⁸ В. Ф. Тарановски, н. д., с. 140. „Способност да неко буде субјект правног односа, назива се „*правна способност*“; А. И. Денисов: *Основи марксистичко-лењинистичке теорије државе и права*. Превод. — Београд, 1949, с. 416. „Најважније својство лица је његова *правна способност* — способност бити субјект правног односа, тј. имати права и обавезе“; Б. Перић: *Структура права*. I дио. — Београд, 1964, с. 60. „Својство друштвених јединки (физичких лица и њихових удружења и организација) да буду носиоци права и дужности, признатих од правног поретка, назива се *правном способношћу*“.

⁹ В. Т. Живановић, н. д., с. 277. „Према појму личности као *право* стоји појам лице, које је према поменутом синоним израза правни субјект“.

¹⁰ В. Р. Лукић, н. д., с. 248—249.

II. Правни субјект и тзв. безсубјектна права

Постојање субјективног права које не би ником припадало представља апсурд. Зато је данас у науци напуштено схватање да су могућа безсубјектна права. Ипак су неки писци у прошлом и у првој четвртини XX века веровали да постоје безсубјектна права, иако су она како са логичке тачке гледишта, тако и са становишта реалности неприхватљива.¹¹

Међу присталице теорије безсубјектних права спада немачки пандектиста Виндшајд. По његовом мишљењу, субјект субјективног права може да буде само физичко лице, јер само човек поседује вољу односно правни поредак урачунава вољу способног лица титулару субјективног права, уколико је он без воље.¹² Зато су субјективна права тзв. правних лица као вештачки створених лица гј. творевина објективног права у ствари безсубјектна права. Поред тога, сматра Виндшајд, постоје безсубјектна права у случају „очекивања” свог субјекта (на пример у случају наслеђа). И у таквом случају, због „потреба јуристичке технике”, правни поредак обележава титулара субјективног права.

Krainz, Pfaff и Ehrenzweig истичу да субјект није неопходан за „суштину” субјективног права.¹³ Истина, субјективно право не може да настане без субјекта, међутим, „способно” је да даље постоји и без свог титулара (случај лежеће заоставштине из које се намирују повериоци).

Противу теорије безсубјектних права истакнути су озбиљни приговори. Гледиште о безсубјектним правима пориче постојање субјеката код извесних субјективних права „само да би се одржала теорија воље” што је у сукобу са реалношћу која узима да су и правна лица правни субјект.¹⁴ И случај лежеће заоставштине (*hereditas iacens*) не значи постојање субјективног права без субјекта. Ту је само „неодређено ко ће бити субјект”.¹⁵ Исто

¹¹ В. О. Jonescu: *La notion de droit subjectif dans le droit privé*. Thèse pour le doctorat. — Paris, 1931, p. 119. Ј. Haesaert примећује да су безсубјектна права „бесмислица” (в. *Théorie générale du droit*. — Bruxelles, 1948, p. 427).

¹² В. Windscheid: *Lehrbuch des Pandekten Rechts*. I. — Frankfurt, 1891, s. 118—119.

¹³ В. Krainz — Pfaff — Ehrenzweig: *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*. — Wien, 1913, s. 115; А. Борђевић: *Систем приватног (грађанског) права*. — Београд, 1896, с. 46—47. И по мишљењу А. Борђевића, „неко право не може без свог подмета постати; али даље може и без подмета постојати”. За потврду овог става наводи примере „тражбина из исправа које гласе на доносиоца”, јер она постоје и у случају кад се изгубе хартије од вредности и тестаменталног завештања „будаћем, још нерођеном детету”; А. Егерсдорфер: *Предавања о пандектима*. Први свезак. Опћи дио и стварна права. — Загреб, 1915, с. 43. „... али јуристичке особе, *hereditas iacens* и одношај *nasciturus*-а доказују бјелодано, да таквих безособних права имаде”.

¹⁴ В. Т Живановић, н. д., с. 191.

¹⁵ В. А. Гамс: *Увод у грађанско право*. Општи део. — Београд, 1963, с. 85. Кад се пронађе наследник „његова права (се) непосредно надовезују на право оставиоца”; К. Салковски: *Институције с историјом римског приватног права за академску употребу*. Превели А. Борђевић и М. Б. Миловановић. — Београд, 1894, с. 115. „Нема права без субјекта, иако субјект каткад може бити неизвестан.”

тако, у случају хартије на доносиоца, титулар субјективног права је њен налазач. Док се она не пронађе, не постоје ни субјективно право, ни правна обавеза. Постоји само „могућност“ субјективног права и правне обавезе.¹⁶ Најзад, у случају nasciturusa, субјективна права се тичу будуће личности за коју постоји вероватноћа да ће настати.¹⁷ Nasciturus поседује својство правног субјекта „под условом да накнадно добије егзистенцију личности“. Тако правни поредак „из чисто практичних разлога“ у оваквим ситуацијама остварује правне ефекте.

III. Физичко (природно) лице

У савременим правним порецима човек је, у првом реду, правни субјект. Он се у својству правног субјекта назива физичким (природним) лицем. Може се рећи да је то владајуће становиште. Ипак, има писаца који сматрају да појам „физичко лице“ није сасвим употребљив за социјалистичку правну науку. Радикалнији, пак, писци оспоравају постојање физичких лица као особених појава.

1. *Критика појма физичко (природно) лице.* Савремени совјетски правни теоретичар Стаљевич истиче да је појам „физичко лице“ у потпуном складу „с принципом буржоаског права“.¹⁸ Циљ буржоаског права је „маскирање“ стварне економске и политичке неравноправности формалноправном равноправношћу. Личност се посматра апстрактно „потпуно одвојена“ од социјалне стварности. Тако се прикрива класни карактер буржоаског права. Поред тога, кроз појам „физичког лица“ манифестује се расцеп приватне и јавне сфере личности, грађанског друштва и државе. У стварности личност се појављује као приватни власник „као човек у свом физичком битисању“, као председник робе. На правном, пак, плану изражава се кроз појам „физичко лице“, тј. кроз „мистифицирани облик“, те зато представља једну од „илузија“ и „фикција“ буржоаске правне науке. У совјетском социјалистичком праву као правни субјекти појављују се, пре свега, „совјетски грађани“. Стаљевич сматра да не постоји „никаква основа“ на бази које би се совјетски грађани „именовали“ за физичка лица.

¹⁶ В. Ф. Тарановски, н. д., с. 150; М. М. Агарков, С. Н. Братус, Д. М. Генкин, В. М. Серебровски, З. М. Шкундин: *Совјетско грађанско право*. Књига I. У редакцији М. М. Агаркова и Д. М. Генкина. Превели А. Соловјев, Р. Лукић и В. Хигров. — Београд, Научна књига, 1948, с. 88. „... при издавању тзв. хартија од вредности на доносиоца активни субјект правног односа биће лице у чијим рукама се буде нашао та хартија“.

¹⁷ В. Дерибург: *Пандекте*. Превео др А. Костић. — Загреб, 1900, с. 124. „Но, у истини није ту само до негације, но се право придаје будућем очекиваном имаонику“; Л. Марковић: *Грађанско право*. Први део. Општи део и стварно право. — Београд, 1912, с. 88.

¹⁸ В. А. К. Стаљевич: *Некаторе вопросы теории социалистических правовых отношений*. — Советское государство и право 2/1957, с. 29.

Не чине нам се прихватљивим разлози које истиче А. К. Стаљевич, иако је његова социолошка анализа положаја људи у буржоаском друштву исправна. Променом назива ништа се не постиже. Чак нам се чини да је погоднији термин „физичко лице“ од израза „совјетски грађанин“. Ако се за ознаку правног субјекта употребе речи „совјетски грађанин“, онда би сви страни држављани, а посебно лица без држављанства, били без правног субјективитета! Стога је потребно да се одбаци тај нови, двосмислени израз, а да се употребљава стари, проверени термин „физичко лице“.

Неокантовски правни филозоф Ханс Келзен у начелу одбацује појам „правни субјект“, па и физичко лице, као нову, посебну супстанцију, која има свој живот, ван везе са „својим“ особинама. Правни субјект је само „персонификовано јединство“ субјективних права и правних обавеза, тј. „групе правних норми“.¹⁹ Келзен жели да покаже да је и физичко (природно) лице у ствари правно лице и да између физичког и правног лица нема начелне разлике, јер су оба лица „персонификовано јединство“ извесне групе правних норми. Користећи се искључиво нормативним методом, Келзен је код људског бића узео у обзир само она понашања „која су квалификована као права и обавезе“, истичући да ван њих и нема правног субјекта. Људско биће и правни субјект су, вели Келзен, „два различита појма“, те је неправилно дефинисати физичко лице као људско биће које поседује субјективна права и правне обавезе.²⁰ Физичко лице, чак, истиче Келзен, „није природна реалност“, већ само „конструкција правног мишљења“ и један „помоћни појам“, који није нужан.

Да би очувао методолошку чистоћу своје доктрине, Келзен је из дефиниције физичког (природног) лица избацио људско биће, као нешто што припада свету стварности. Остала су само субјективна права и правне обавезе односно комплекси правних норми, без свог природног носиоца. Физичко лице, и правни субјект уопште, је растворен у правним нормама. Тако је створен унакажен појам правног субјекта. Тачно је примећено да је Келзенова дефиниција правног субјекта „фикција дефиниције“.²¹ Само комбиновањем социолошког и правног приступа може се

¹⁹ В. Х. Келзен: *Опита теорија права и државе*. Превели Р. Лукић и М. Симић. — Београд, 1951, с. 101. „Та супстанција није ништа ново што се додаје већ постојећем. Граматички субјект који је означава само је симбол чињенице да квалитети чине једну јединствену целину. Лист није нека нова суштина која се додаје свим квалитетима, зеленом, глатком, округлом итд. — него само њихово схватајиво јединство“ (с. 100).

²⁰ Исто, с. 102. Људско биће и правни субјект су „резултат два потпуно различита начина посматрања. Човек је биолошки и физиолошки појам, укратко природнонаучни појам. Субјект је појам правне науке, анализе правних норми“.

²¹ В. Р. Лукић: *О основним идејама Ханса Келзена*. — Архив за правне и друштвене науке, LXVI/1951, с. 629—630. „То је у ствари таутологија, а не дефиниција. Ако субјект права дефинишемо као скуп норми који се односи на „лице“, онда сваки појам можемо тако дефинисати“.

добити научни појам физичког лица. Појам физичког лица (и правног субјекта) уопште није помоћан, већ неопходан појам.²²

2. Појам физичког (природног) лица. Под физичким (природним) лицем подразумевамо људско биће коме објективно право признаје правну способност.²³ Према томе, физичко лице може бити само оно биће које је у антрополошком смислу човек. Правне норме могу само формално да прогласе за правне субјекте и ствари, натприродна бића и животиње.²⁴ Али, по својој природи правне норме као општеобавезни апстрактни императиви могу само да регулишу радње људи, као свесних бића. Зато ствари не могу бити правни субјекти. Међутим, у примитивним правним порецима била су признавана и извесна натприродна бића за правне субјекте,²⁵ исто тако и животиње.²⁶ Чак су у робовласничким правним порецима неживе ствари биле правно персонифициране.²⁷ У савременим правним системима само се човек признаје за правног субјекта, па се истиче да је за дефи-

²² В. А. Гамс: *Грађанско-правна норма*. Једна критика Келзеновог схватања о грађанском праву. — Архив за правне и друштвене науке, LXXIV/1959, с. 42. Имајући у виду грађанско право Гамс истиче да је правни субјект „*нужна функција робних односа*“, „*дериwација појма робе и робне размене*“, „*правна маска*“ за један однос робне привреде“, „*субјективизирана прометна вредност*“, „*живи еквивалент*“.

²³ В. Т. Живановић, н. д., с. 283; Уп. М. Вуковић: *Опћи дио грађанског права*. Књига I. — Загреб, 1959, с. 240. „Под физичком особом, опћенито казано, разумијева се жив човек без обзира на разлике по доби, spolu и здрављу.“ Вуковић је, омашком, уместо дефиниције физичког лица, дао дефиницију човека.

²⁴ В. Т. Живановић, н. д., с. 279—282; Н. М. Коркунов, н. д., с. 143—144.

²⁵ Тако су се извесним божанствима признавала субјективна права и правне обавезе, као на пример у случају богохуљења, бог је сматран титуларом повређеног субјективног права.

²⁶ Не само у античко доба, већ чак и у средњем веку организовани су правни процеси против животиња. Познати цивилиста Беккер истицао је да су, понекад, и у савременом праву животиње правни субјекти. Тако, ако се, на пример, тестаментом завешта имовина ради издржавања тестаторовог пса или коња, тада су наведене животиње носиоци имовине, правни субјекти. У југословенској правној књижевности Беккерово схватање прихватио је Б. Павловић у раду *Субјект у праву*. — Правнички гласник, 11/1940, у коме се залаже за дефинисање правног субјекта као „сваке оне сврхе коју закон признаје“. Исти писац је у једном другом раду (*Правна лица по предоснови*. — Правнички гласник, 2/1940) устао и против појма правног лица истичући основну идеју да је битно „*каквој сврси служи право*“. Ово схватање се, међутим, не може прихватити. У наведеном примеру, како истиче Коркунов, стварни правни субјект нису животиње, већ „*људи који су заинтересовани за реализацију теста-мента који је направљен у корист животиње*“ (н. д., с. 144). Исто тако, иако животиње уживају и кривичноправну заштиту, не могу се сматрати правним субјектима. Слажемо се са схватањем Т. Живановића да „*свако поступање, нарочито злостављање животиња цивилизовано друштво не може допустити како због њих самих као живих бића и свим људским духовним својствима у већем или мањем обиму снабдевених, тако и због људског осећања сажаљења према њима у случају рђавог поступања*“ (н. д., с. 281).

²⁷ Тако се, на пример, у старој Грчкој у случају одрона камена и погибије пролазника, судило камену.

ницију физичког лица довољно, ако се укаже да је то човек.²⁸ Таква дефиниција, међутим, како смо видели, не би била уни-верзално важећа дефиниција физичког (природног) лица.

3. *Настанак физичког (природног) лица.* Физичко (природно) лице постаје рођењем људског бића под условом да то биће може самостално и ван мајчине утробе да живи, макар и најкраће време, и да има људски облик.²⁹ Узима се да је дете рођено, ако је потпуно одвојено од мајчине утробе (пресечена пупчана вршца). Потребно је још да по рођењу даје знаке живота, тј. да дише.³⁰ Затим, дете мора бити подобно да живи (*partus perfectus*), мора макар у извесној мери бити витално што, наравно, не значи да мора бити дугог века.³¹ Другим речима, не сме да буде недоношче. Зато је потребно да у мајчиној утроби проведе барем шест месеци. У супротном случају је абортус (пометак), који нема својство правног субјекта, макар да је по рођењу давало знаке живота и, чак, више тренутака живело.³² Најзад, дете мора да поседује људски облик, да није наказа (монструм).³³

Једини изузетак од принципа да физичко (природно) лице настаје рођењем постоји у погледу зачетог (а још нерођеног) детета. У ствари зачето дете је условни правни субјект.³⁴ Он је под кривичноправном (забрана побачаја) и грађанскоправном заштитом (заштита имовинских интереса). Зачето дете (*nasciturus*) не сматра се саставним делом мајке (њеног тела), јер би то било, како се истиче, „опоро и неприродно”.³⁵ Стога се *nascitu-*

²⁸ В. Т. Живановић, н. д., с. 283.

²⁹ В. А. Арнас: *Пандекте*. По смрти пишчевој приредили L. Pfaff и F. Hofman. С тринаестог издања превели А. Борбевић и Д. Т. Мијушко-вић. Увод. Књига I. — Београд, 1890, с. 35—36; Дернбург, н. д., с. 124—128; А. Егерсдорфер, н. д., с. 45—47; М. Бартош, н. д., с. 25; А. Гамс, н. д., с. 96. Гамс сматра да рођено дете не мора бити „способно за живот”, ограђујући се да ипак „недоношче које по правилима судске медицине не може да живи иако је при рођењу дало знаке живота, не би требало сматрати за субјекта у праву”. М. Вуковић, пак, сматра супротно, истичући да је довољно „да се дијете родило живо”, односно да је „при рођењу дало ма какав знак живота, макар одмах затим и умрло” (н. д., с. 242); П. Раствовчан: *Темељна начела приватног права на основу римског права*. — Загреб, 1930, с. 62.

³⁰ В. Дернбург, н. д., с. 125. „Пород је правно подобан, иако би се у рабању онаказио, само ако је по томе живио.” „Кривично право штити дијете као човјека и тада кад се само донекле живо помолио из мајчине утробе. Јер ако мајка своје копиле убије у *поробају* или одмах послје, то је уморство дијетета. У смислу кривичног права није ни потребно да је дијете дихало ван утробе мајчине, довољно је ако је било живо на помолу”.

³¹ Исто, с. 125; А. Егерсдорфер, н. д., с. 46.

³² В. А. Егерсдорфер, н. д., с. 46. Док француско право тражи виталност детета, Аустријски грађански законик и Србијански грађански законик (§ 43) не траже способност детета за живот.

³³ В. Дернбург, н. д., с. 126. Истичући да наказе нису правни субјекти, Дернбург додаје да „накажени људи јесу имаоници; који уа више или мање не узима се дакле у обзир при одређивању имаоништва.”

³⁴ В. М. Бартош, н. д., с. 26.

³⁵ В. Дернбург, н. д., с. 127.

gus-у једном фикцијом (*nasciturus pro jam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur*) признаје правна способност (условна), уколико је то у његовом интересу, и, разуме се, ако се живо роди.³⁶

4. *Престанак физичког (природног) лица.* Физичко (природно) лице престаје када наступи физичка (телесна) смрт. Утврђивање тренутка физичке смрти је фактичко питање које се решава на основу правила судске медицине. Понекад је посебно значајно да се утврди тачан тренутак смрти, јер то може да има значајне имовинско-правне последице. Нарочито проблем представља случај тзв. коморијената, тј. лица која су била истовремено у смртној опасности.³⁷ Овај проблем се решава различито у разним правним системима. Тако је, на пример, према § 52. Србијанског грађанског законика важила претпоставка (оборива) да је млађи надживео старијег, а мушко, женско лице.³⁸

У неким старијим правним системима (на пример у Француском грађанском законнику из 1804) био је предвиђен и институт тзв. цивилне смрти која је повлачила за собом истоветне имовинско-правне последице као и физичка (телесна) смрт.³⁹ Тако су лица којима је изречена смртна казна или казна доживотног лишења слободе по сили права сматрана као да су физички мртва, па је над њиховом имовином отварано наслеђе.

У правном погледу са физичком (телесном) смрти изједначено је проглашење несталог лица за умрло.⁴⁰ Неки правни системи (француско и совјетско право) пре проглашења несталог лица за умрлог предвиђају претходну фазу — проглашење лица за несталог. У разним правним порецима предвиђају се слични услови — одређена старост, одређени протек времена од његовог нестанка и вероватноћа да је нестало лице физички мртво. Судском одлуком (решењем, пресудом) се само утврђује претпоставка (оборива) о смрти несталог лица.

³⁶ В. М. Бартош, н. д., с. 26. „Ако би отац умро, а мати остала трудна, у наслеђу учествоваће и плод, ако се буде жив родио. Ово вреди и за престолонаслеђе. Зато се каже да постоји фикција да се плод сматра унапред за рођено уколико се ради о његовим интересима”; А. Егерсдорфер, н. д., с. 46—47. „Заметку се може поставити и скрбник. Он имаде у опће и грађанска и јавна права.”

³⁷ В. М. Бартош, н. д., с. 27.

³⁸ Према чл. 11—14. Закона (савезног) о проглашењу несталих лица за умрла и о доказивању смрти („Службени лист ФНРЈ”, бр. 24/1952), у случају сумње које је лице, од више људи, пре умрло, узима се да су сви умрли у исто време.

³⁹ В. А. Гамс, н. д., с. 96.

⁴⁰ В. А. Егерсдорфер, н. д., с. 47; А. Гамс, н. д., с. 97; М. Бартош, н. д., с. 27. Супротно М. Вуковић, н. д., с. 247. „Са смрћу се у том погледу не може изједначити проглашење за умрлог. Правна способност је нераздвојно везана за живот човјека. Међутим, кад је нетко проглашен за умрлог, може он у ствари бити и жив. Зато проглашењем за умрлог правна способност не престаје.”

5. Радна (делатна) способност физичког (природног) лица. Од правне способности (правног права личности) физичких (природних) лица разликује се радна (делатна) способност, као субјективно право на правне радње, тј. радње које повлаче неко правно дејство, без обзира да ли су иначе сходне праву (законите) или противправне.⁴¹ Понекад се уместо израза „радна (делатна) способност” употребљава израз „пословна способност”, коме се даје исти смисао.⁴² Ми термину „пословна способност” дајемо уже значење. За нас је појам „радна способност” родни појам за субјективна права у различитим гранама права — политичка способност (уставно право), пословна и деликтна (грађанскоправна) способност (грађанско право), деликтна кривичноправна способност (кривично право). Извесни писци употребљавају израз „делатна способност” у ужем значењу, делећи је само на пословну и деликтну способност.⁴³ Сматрамо, међутим, да је боље употребљавати наведени термин у ширем значењу. Радна, пословна итд. способност се често одређују као „способност” и „својство” правног субјекта. Мислимо да је и радна (делатна) способност (и њене врсте) у ствари субјективно право, као што је то и правна способност (правно право личности), за чије стицање су потребни одређени услови (које прописује свака грана права). Због тога може да се догоди да физичко лице има само правну, а не и радну способност, али свако физичко лице које има радну, има и правну способност. У правно релевантне околности од којих зависи поседовање и степен радне (делатне) способности спадају: пол, сродство, узраст, здравље (психичко и физичко), друштвено понашање појединаца (социјална уредност), вероисповест, држављанство, породично стање, кривичноправни статус, припадност раси, припадност нацији, припадност класи, поседовање имовине, образовање и пребивалиште и боравиште.⁴⁴

⁴¹ В. Т. Живановић, н. д., с. 284; Б. Перић, н. д., с. 63. Под радном (делатном) способности Б. Перић подразумева „способност да властитим понашањем изазивамо правне последице”; П. Растовчан, н. д., с. 64. „Делатна способност је способност свијесним изјавама своје воље производити правне учинке”.

⁴² В. Ф. Тарановски, н. д., с. 160. „За вршење правних радњи лице треба да има нарочиту способност за радњу, или *пословну способност*”; М. Вуковић, н. д., с. 251. „Пословна способност је својство, способност, да нетко својим властитим дјеловањем, властитим радњама стјече права и оснива обавезе”; Строгович — Голунски, н. д., с. 237—238. Пословна способност је „способност за правне радње” или „способност остваривати својим радњама права и примати на себе обавезе”; А. И. Денисов, н. д., с. 417.

⁴³ В. Б. Перић, н. д., с. 63—64; П. Растовчан, н. д., с. 64.

⁴⁴ Извесни писци неке од наведених околности називају претпоставкама пословне способности (М. Вуковић, н. д., с. 252), други — правно релевантним својствима особе (А. Егерсдорфер, н. д., с. 48), трећи — атрибутима физичког лица (А. Гамс, н. д., с. 104), четврти, просто, околностима (М. Бартош, н. д., с. 33).

IV. Правно (морално) лице

Како смо већ указали постоји дуалитет правних субјеката. Поред физичког (природног) лица као правни субјект се појављује и правно (морално) лице.⁴⁵

1. *Историја правног (моралног) лица.* У старијим правним порецима правно лице није привукло нарочиту пажњу правне науке. То се објашњава чињеницом да су све до капитализма правна лица била малобројна. Стога нам ни римски правнички генији није оставио у наслеђе широко заснован и филигрански обрађен појам правног лица. Са развитком римског робовласничког друштва (од времена царства) почео се увећавати број друштвених творевина, што је повукло за собом и потребу њиховог признања.⁴⁶ Међутим, ни до краја римске државе правна лица нису се у значајнијој мери развила. Римска привреда, и поред елемената зеленаштва и спољне трговине била је у основи натурална привреда. Са тим се и објашњава малобројност и безначајна улога правних лица у Риму и, уопште, у робовласничком праву. Правна лица немају значајну улогу ни у средњем веку, пошто је то период феудализма у коме господари натурална привреда. Чак и у првој половини XIX века законодавство и правна наука се мало интересују за проблем правних лица. То се објашњава чињеницом да је процес концентрације и централизације капитала у већој мери отпочео тек у другој половини прошлог века. А управо тај процес омогућава појаву већег броја правних лица и повећање значаја њихове улоге.⁴⁷ Тако се испоставља да су правна лица у првом реду појава и производ робне привреде.⁴⁸ Друштвене творевине као производ робне привреде и цивилизованог друштва уопште представљају извесну „друштвену снагу“ и „вредност“ за саму владајућу класу, те им

⁴⁵ Претеже употреба термина „правно лице“. Израз „морално лице“ се, углавном, употребљава у француској правној књижевности. Има, међутим, приговора и на употребу израза „правно лице“, јер су и физичка (природна) лица у ствари правна (пошто објективно право признаје људском бићу својство правног субјекта). На неадекватност термина „правно лице“ нарочито је указао Келзен (н. д., с. 103). В. и *Правни лексикон*. — Београд, 1964, с. 691.

⁴⁶ В. Агарков и др., н. д., с. 183; А. Гамс, н. д., с. 109. Својство правног лица имале су градске општине (*municipia*), удружења римских закупца, занатлијски савези, религиозна друштва (*sodalitates*, *collegia*, *universitates*) и, најзад, императорска благајна (*fiskus*), односно римска држава у целини.

⁴⁷ В. Агарков и др., н. д., с. 183; А. Гамс, н. д., с. 110; М. Вуковић, н. д., с. 265—266.

⁴⁸ В. А. Гамс: *Грађанскоправна норма*. Једна критика Келзеновог схватања о грађанском праву. — Архив за правне и друштвене науке, XXXIV/1959, с. 43. На везу промета и појаве правних лица указују и грађански писци. В. Ф. Тарановски, н. д., с. 146. „Кад позитивно право проширује појам правног субјекта преко граница индивидуалне човечје личности или физичког лица, ово је проузроковано не психолошком могућношћу персонификације различитих предмета спољашњег света, реалног па и измишљеног, него емпиричким потребама друштвеног промета.“

се зато и додељује правна способност.⁴⁹ Али, намеће се питање зашто се стварају правна лица кад су она, ипак, састављена у крајњој линији из физичких лица или њима служе? На ово питање се може дати једноставан одговор: циљеви због којих се оснивају правна лица прелазе снагу, могућности и потребе појединих физичких лица.⁵⁰ Затим, практичне потребе траже постојање правних лица. Без правних лица односи између физичких лица из којих се састоји или због којих постоји правно лице били би веома компликовани.⁵¹ Стога се такве друштвене творевине признају за правног субјекта. Правно лице има, како се истиче, улогу у праву какву имају „заграде” или „заједнички множеник” у математици.⁵²

2. *Појам правног (моралног) лица.* Није лако појмовно одредити правно лице. Тај проблем теорија права није ни до данас на задовољавајући начин решила. Има покушаја да се правно лице дефинише на негативан начин. Тако би правно лице било „све оно што је субјект у праву, а није физичка личност”.⁵³ Међутим, оваква дефиниција не задовољава. Ако већ правно лице постоји, оно има своје елементе по којима га треба дефинисати. Већина писаца покушава да правно лице појмовно одреди на позитиван начин.

Тако, писци *Совјетског грађанског права* под правним лицем подразумевају „установе, предузећа и друштвене организације које ступају у грађанске правне односе на основу закона, статута или правила као имовински посебне јединице у своје име

⁴⁹ В. Р. Лукић, н. д., с. 252.

⁵⁰ В. А. Арнас, н. д., с. 56—57. „Но у животу има и таквих циљева који су истина, и појединцу од посредне користи, али иначе по својој природи прелазе границе његових потреба и његовог животног задатка”; К. Салковски, н. д., с. 214; М. Вуковић, н. д., с. 266. Задачи које остварује правно лице „прелазили су у свом остварењу физичку, имовинску, просторну и временску снагу појединаца”; Т. Живановић, н. д., с. 284—285; Н. М. Коркунџов, н. д., с. 145.

⁵¹ В. Н. М. Коркунџов, н. д., с. 145; Р. Лукић, н. д., с. 252. „Додуше, правно лице као такво нема никакав интерес који, на крају крајева, не би био заједнички интерес оних људи који чине правно лице или у чију корист оно постоји. Исто као што оно не може да развије никакву своју активност која, на крају крајева, не би била активност тих људи. Пошто је тако, то би се могло, за невољу, у праву поћи и без те конструкције правног лица као посебне врсте субјекта права. Али би тада било много теже и приметније регулисати оне односе, интересе и активности који се иначе регулишу помоћу конструкције правног лица.”

⁵² В. Н. М. Коркунџов, н. д., с. 146. „Као у алгебри, ми не извршавајући саме радње затварамо изразе спојним знацима + и — у загради, ради упрошћавања даљих рачуна, тако и истородне интересе извесне групе лица затварамо у појам правног лица и затим одређујемо однос те колективне личности према другима”; М. Лановић, н. д., с. 269. „Јер као што математичар заједничким множеником везује мноштво разних бројева које у извјесни узајамни однос ставља, тако и правник личношћу правном држи на окупу бројна овлашћења и дужности које му чине једну цјелину”.

⁵³ В. М. Бартош, н. д., с. 37.

и које носе самосталну имовинску одговорност за своје обавезе".⁵⁴

Ова одредба појма правног лица је уска, јер је дата само за потребе грађанског права. Како правних лица има и ван грађанског права, то је потребно да се и она имају у виду приликом дефинисања. Поред тога, у дефиницији правног лица совјетских цивилиста није довољно подвучен елемент признања својства правног субјекта од стране објективног права.

М. Вуковић под правним лицем подразумева „друштвену организацију, којој је правним прописом, директно или индиректно, призната правна особност, тј. правна и пословна способност”.⁵⁵

Недостатак Вуковићеве дефиниције правног лица састоји се у томе што је као *genus proximum* одређена друштвена организација, а то је уско, јер постоје многобројна правна лица која нису друштвене организације.

Истакнути југословенски правни филозоф Т. Живановић одређује правно лице као „скуп лица тежећих као организовано јединство остварењу једног одређеног трајнијег (вечног или одређеног трајања) циља (*корпорација*) или скуп имовинских добара (или, како се често каже, имовина) намењених остварењу извесног трајнијег циља (*фундација*), признати од објективног права за правног субјекта (тј. којима је од права дат тај правни статус)”.⁵⁶

Т. Живановићево појмовно одређење правног лица је у основи исправно. Ипак, могу се ставити две замерке. Прва се односи на опширност дефиниције, мада се може као противразлог истаћи да сложене појаве захтевају и опширне дефиниције. С друге стране, мислимо да је *genus proximum* за правно лице одређен дуалистички („скуп лица” и „скуп имовинских добара”), што је потребно превазићи проналажењем заједничког именитеља за обе појаве које су означене као појам рода.

Ми под правним лицем подразумевамо друштвену творевину којој објективно право признаје правну способност (правно право личности).⁵⁷ Ова дефиниција је довољно широка да обухвати најразноврсније видове правних лица и довољно специфична да одвоји сличне појаве од правног лица.

3. Питање егзистенције правног (моралног) лица. О томе шта представља суштину правног лица постоји велики спор у теорији права и науци грађанског права, која једина од специјалних правних наука посвећује озбиљну пажњу учењу о правном лицу. У овом раду немамо намеру да подробно претресемо овај проблем. Указујемо само на основна схватања у погледу спора, да ли постоји правно (морално) лице као врста

⁵⁴ В. Агарков и др., н. д., с. 183.

⁵⁵ В. М. Вуковић, н. д., с. 267.

⁵⁶ В. Т. Живановић, н. д., с. 286.

⁵⁷ В. Р. Лукић, н. д., с. 252.

правног субјекта. По том питању формиране су три основне теорије.⁵⁸

По теорији фикције (римско схватање, Савињи) правни субјект може бити само човек, физичко лице (*hominum causa omne ius constitutum est*). Правно лице „по себи” не постоји. Оно је вештачка творевина коју ствара објективно право.⁵⁹ Тако правно лице постоји само правно, као једна апстракција, којој у стварности ништа не одговара. Зато је правно лице вештачки или фиктивни правни субјект, јер се фингира да постоји лице, иако оно не постоји.⁶⁰ И Т. Живановићево синтетичко-реалистичко схватање правног лица подударно се са теоријом о фиктивности правног лица. Полазећи од става да су правни субјекти само бића која могу да се понашају по правним императивима, Т. Живановић извлачи закључак да је теорија о реалности правног лица изопачење стварног стања ствари.⁶¹ Правна лица су фиктивни правни субјекти „с физиопсихичког гледишта”. Међутим, са становишта објективног права правна лица поседују *реалитет* особене „врсте” — „правни реалитет”. Као и друге правне творевине правно лице је „духовно (интелигибилно) биће”.

Противу теорије о фиктивности правног лица истакнуто је више приговора. Основна су два. С једне стране, ова теорија не објашњава суштину правног лица.⁶² С друге, пак, стране она испушта из видног поља државу, чије постојање уопште не објашњава.⁶³ Очеvidно је, међутим, да је држава реалност, а не фикција. За теорију о фиктивности правног лица се истиче да је „најштеточинскија буржоаска теорија о правној особи” да је „једно од идеолошких оправдања апсолутизма”, да је „супротна социјалистичком схваћању” и да је „унијела пометњу у науку још и тиме што се не зна да ли се фингира само способност правне особе или њена егзистенција уопће”.⁶⁴

По нашем мишљењу, теорија о фиктивности правног лица полази од једне претпоставке која, ако се прихвати, налаже да се прихвате и све крајности ове теорије. Наиме, теорија фик-

⁵⁸ В. Т. Живановић, н. д., с. 291.

⁵⁹ В. G. Del Vecchio: *Philosophie du droit*. Traduction de J. Alexis D'Aupas. — Paris, 1953, p. 335. Приказујући теорију фикције Vecchio истиче да су правна лица по њој „арбитрарне творевине државе” и да је „њихова егзистенција чисто вештачка”.

⁶⁰ В. П. Растовчан, н. д., с. 73. „Ова теорија ослања се на једно мјесто у врелима гдје се каже да јуридичка особа заузима мјесто природне особе: *Haereditas personae vice fungitur, sicuti municipium et decuria et societas*. Одатле се изводи, да она није особа, док фигурира само намјесто особе”.

⁶¹ В. Т. Живановић, н. д., с. 298.

⁶² В. Агарков и др., н. д., с. 256. „... имовина која припада фиктивном лицу не припада никоме”.

⁶³ В. G. Del Vecchio, н. д., с. 335. „Али ако су правна лица фиктивно створена од државе, преко које је са своје стране створена држава? Морало би се рећи да је она такође једна фикција, јер се не идентификује ни са једним физичким лицем. Али тада би и право које проистиче из државе било једна фикција и све у правном свету би било фикција.”

⁶⁴ В. М. Вуковић, н. д., с. 267—268.

ције полази од става да су само људи, као бића на која могу да утичу правне норме, једино могући, стварни правни субјекти. И заиста, ако се прихвати ова полазна позиција теорије о фиктивности правног лица, онда се мора прихватити и став да су правна лица фиктивни правни субјекти, пошто друштвене творевине нису људи (иако се састоје од људи или њима служе), а да би били правни субјекти схватају се као да су људи. Међутим, ова претпоставка теорије фикције је неприхватљива. Јер, као што смо видели, било је правних поредака у којима сви људи нису били правни субјекти. С друге стране, и данас, у сваком правном поретку извешан број људи нема развијену свест и вољу, те се не може понашати у складу с објективним правом, а ипак нико им не оспорава правни субјективитет. Кад се све то има у виду, онда нам изгледа много прихватљивије схватање по коме је правни субјект извесна друштвена вредност за владајућу класу којој се даје адекватно место и у правном поретку.⁶⁵ Као друштвена вредност се показују поред људи и разне друштвене творевине — удружења и установе. Зато се и ове творевине могу и морају сматрати правним субјектом.

Теорија негације правног лица као правног субјекта полази од става да не постоји правно лице ни „по себи“, ни као „правни реалитет“. Постоји само физичко (природно) лице као правни субјект. Основна варијанта овог схватања је *теорија дестинатера* — субјекта, која се везује за име немачког социолошки оријентисаног правника Рудолфа Јеринга.

Јерингова теорија правног субјекта је логички наставак његовог интересног схватања субјективног права. Субјективна права су правно заштићени интереси. Субјективна права су „могућа“ само у случају кад „могу бити коришћена“ од својих носилаца.⁶⁶ Стога су правни субјекти само физичка (природна) лица. Правно лице не поседује „ни интересе ни циљеве“. Оно је, вели Јеринг, „неспособно да ужива“. Пошто „имовина правног лица“ користи појединим члановима корпорације, то су они, а не правно лице, правни субјекти. Правно лице је само „техничко средство“ преко кога се ставља у однос истински правни субјект са другим лицима. Тако правно лице „прикрива“ право правног субјекта — дестинатере правног лица. Исти је случај и код фондације која представља „компликованију форму“.⁶⁷ Уместо

⁶⁵ В. Р. Лукић, н. д., с. 248; Агарков и др., н. д., с. 184. „Као што својство субјекта права није човеку урођена особина него друштвено својство, својство субјекта права неког савеза, установе итд. — је један од облика изражавања друштвених, и пре свега продукционих односа.“

⁶⁶ В. Р. Jehring: *L'ésprit du droit romain dans les diverses phases de son développement*. Traduit par O. de Maulenaere. Troisième édition. Tome IV. — Paris, 1888, p. 343. Право које не може никада да достигне свој циљ у личности овлашћеног је једна несагласна химера са фундаменталном идејом принципа права.“ „Чим се губи из вида ова фундаментална идеја права да је само човек дестинатер права, више се не зауставља пут персонификације.“

⁶⁷ Исто, с. 345. „Персонификација фондација је само форма апропријације једне имовине у интересу и циљевима неодређених личности.“

фондације као истински правни субјекти се појављују лица „ради којих су оне основане”, а то су код разних фондација различита лица „сиромашни, болесни, удовице, сирочад, пријатељи уметности”. Они су дестинатери фондације.

С претеривањем се истиче да „у основи” и Коркунов заступа истоветно схватање као и Јеринг.⁶⁸ Истина, Коркунов сматра да „субјекти правних односа могу бити само људи” и да је „циљ прва обезбеђење људских интереса”.⁶⁹ Али, разлика ипак постоји, јер Коркунов верује да су и правна лица „стварни субјекти права”, иако не поседују „телесну индивидуалност”.⁷⁰

Јерингова теорија дестинатера — субјекта изазвала је озбиљна оспоравања. Њему се, најпре, пребацује да је помешао уживање субјективног права са самим субјективним правом.⁷¹ Поред тога, што је важније, Јерингово схватање „противуречи стварности”.⁷² Тако, на пример, јасно је да субјективна права болнице не могу да буду сматрана субјективним правима болесника који се у њој лече, иако они „уживају добра” која припадају болници. Или, кориснику стипендије коју даје задужбина „ни на крај памети” не би пало да верује да је он, а не задужбина, правни субјект. Најзад, и само објективно право указује да су правна лица, а не поједини људи, садашњи или будући, правни субјекти.

Како смо већ указали и представници вољног схватања субјективног права (Виндшајд) стоје на позицијама теорије негације правног лица. У случају кад је по уобичајеном схватању носилац субјективног права правно лице, по њиховом мишљењу постоји безсубјектно право.

И Бринцова теорија циљне или персонифициране имовине (тзв. теорија изједначавања) је, у основи, само варијанта теорије негације правног лица. Бринц (Brinz) сматра да је правни субјект имовина која служи одређеном циљу.

Противу теорије имовине — циља се истиче да она „само замењује једну реч (правно лице) другом (Zweckvermögen)”.

⁶⁸ В. Т. Живановић, н. д., с. 294.

⁶⁹ В. Н. М. Коркунов, н. д., с. 143—145.

⁷⁰ Исто, с. 146. „Стварним субјектима интереса који се правом разграничавају и ту остају људи. Али су ти интереси општи целој групи лица чији састав може бити променљив и зато правне норме уместо да посебно разграничавају идентичне интересе целог низа личности, посматрају истоврсне интересе као једну целину, као један интерес и саму групу као једног субјекта правног односа — правно лице.”

⁷¹ В. G. Del Vecchio, н. д., с. 338. „Право није створено кроз уживање, већ кроз овашћење или могућност да се *захтева* уживање; уживање је само последица, а не суштина права”; Т. Живановић, н. д., с. 294. Т. Живановић неоправдано замера Јеринг-у, што овај наводно „неумесно” употребљава израз „уживање” уместо „вршење права”. Како је, међутим, познато, Јеринг употребљава оба израза „уживање” и „вршење”, али за означавање различитих појмова. Уживање (jouissance) субјективног права означава произвођење ефеката за његовог титулара, док вршење (l'exercice) субјективног права као шири појам „обухвата све оно што овлашћено лице може да предузме посредством права” (в. R. Jhering, н. д., с. 333—334).

⁷² В. Ф. Тарановски, н. д., с. 143; П. Растовчан, н. д., с. 76.

што је бежање од решавања проблема.⁷³ Затим, она „лотцењује лице у праву мешајући га са стварима”.⁷⁴ Поред тога, наведена теорија није у складу са схватањем субјективног права, по коме оно представља „везу међу људима чије интересе заштићује”.⁷⁵ Најзад, Бринцова теорија је неприхватљива због њене „несходности и непрактичности”.⁷⁶

По нашем мишљењу, ни Бринц није успео да открије суштину правног лица, поред осталог и због тога што је под критичку лупу ставио само правна лица са имовином, испуштајући из видног поља велики број правних лица која не поседује имовину, или ако је поседују, која код њих игра споредну улогу. Поред тога, објективно право одређује да је правни субјект правно лице, а не циљна имовина, која чини само један, иако значајан елемент, извесног броја правних лица.⁷⁷

Најзад, *теорија реалности* правног лица полази од става да правна лица постоје „по себи”, као реалне друштвене појаве. Основу ове теорије поставио је Гирке својом органском теоријом, а даље је развио Мишу (Michou).

У југословенској правној књижевности Мишуову варијанту теорије реалности правног лица, заступа и водећи правни теоретичар Југославије Р. Лукић. По његовом мишљењу, правна лица су део стварности у којој чине „извесну друштвену снагу и вредност”.⁷⁸ Она нису обична конструкција правног поретка. Напротив. Својом снагом обезбедила су „посебно место” у разним областима друштва од привреде до културе. Стога је и објективно право „принуђено” да им обезбеди у сопственим оквирима „посебно место”, дајући им уједно и одговарајућа „правна средства” којима се штите „њихови интереси и активности”. Као друштвена творевина правно лице је „довољно организована и уобличена јединка”. Да би таквој творевини било признато својство правног субјекта, потребна су два услова. Прво, таква друштвена творевина мора да буде „центар интереса и делатности људи” од значаја за владајућу класу и, друго, да је таквој творевини неопходно својство правног субјекта за реализацију њених интереса односно интереса владајуће класе. Суштину правног лица Лукић види у томе што у друштвеној творевини коју називамо правним лицем „учествује више људи који врше извесна овлашћења и дужности, али тако

⁷³ В. Ф. Тарановски, н. д., с. 144.

⁷⁴ В. Т. Живановић, н. д., с. 293.

⁷⁵ В. А. Гамс, н. д., с. 120.

⁷⁶ В. П. Растовчан, н. д., с. 75.

⁷⁷ Група совјетских цивилиста истиче „логичку неприхватљивост Бринцове конструкције” пребацујући му да је циљеве прогласио правним субјектима. „Циљеве има и физичко лице па ипак је жив човек, а не циљ, субјект права. Имовина по Бринцу виси у ваздуху, остаје без субјекта” (в. Агарков и др., н. д., с. 257—258). По нашем мишљењу, совјетски цивилисти нетачно тумаче Бринцово схватање. По Бринцу правни субјект је имовина (која служи одређеном циљу), а не сам циљ, како истичу совјетски правни писци.

⁷⁸ В. Р. Лукић, н. д., с. 252.

да одређене правне последице нису урачунате њима него целој организацији.⁷⁹

Чини нам се да од свих наведених теорија једино теорија реалности правног лица одговара правом стању ствари. Правна лица постоје као реалне друштвене појаве. Пошто им објективно право даје својство правног субјекта, правна лица су не само друштвени, већ и правни реалитети. Могли бисмо условно да разликујемо две групе правних лица, с обзиром на улогу објективног права у њиховом стварању. У једном случају улога објективног права је такорећи незнатна. Објективно право само правно признаје постојање одређених друштвених творевина. Међутим, у другом случају формирање друштвене творевине и њено претварање у правно лице се врши под директним утицајем правног поретка који у формирању ове групе правних лица има пресудну улогу. Мислимо да је у складу са реалношћу и Лукићево објашњење суштине правног лица. Друштвена творевина је правни субјект коју представљају, односно заступају одређена физичка (природна) лица, као што физичка лица без свести и воље заступају одговарајући правни агенти.

4. Елементи правног (моралног) лица. У правној теорији постоје разлике и у погледу одређивања елемената правног лица. Тако неки писци схватајући под елементима правног лица „појединости“ правног лица издвајају циљ, јединственост, идентитет и орган.⁸⁰ Група совјетских цивилиста проналази у правном лицу „четири основна обележја“: организационо јединство, имовинска самосталност, самостална имовинска одговорност и иступање у своје име.⁸¹ Прво схватање термину „елемент“ даје неуобичајено значење, док се друго односи на правна лица имовинског права.

По нашем мишљењу, свако правно лице се састоји из три елемента: персоналног, патримониалног и правног.⁸² Персонални елемент означава скуп лица из којих се састоји правно лице; патримониални елемент обележава имовину правног лица; најзад, правни елемент означава давање правне способности (правног права личности) правном лицу од стране објективног права. Код свих правних лица једино правни елемент има исту улогу и значај. Међутим, персонални и патримониални елемент нису од истог значаја за удружења и установе. Код удружења (корпорација) водећу улогу има персонални елемент, а код установа (фондација), патримониални елемент. Ипак, и код удружења извесну, макар акцесорну улогу има патримониални елемент, а код установа — персонални елемент. Разуме се с обзиром на

⁷⁹ В. Р. Лукић, н. д., с. 253.

⁸⁰ В. М. Вуковић, н. д., с. 270. Б. Периф у елементе правног лица, поред елемената које издваја Вуковић, убраја и средства и статут (н. д., с. 67).

⁸¹ В. Агарков и др., н. д., с. 182. На сличан начин одређује елементе правног лица и А. Гамс (н. д., с. 108).

⁸² Уп. G. Del Vecchio, н. д., с. 342; Т. Живановић, н. д., с. 286.

мозаик веома разноврсних правних лица постоје и прелазни облици између удружења и установа у којима подједнаку улогу имају и персонални и патримониални елемент.⁸³

5. *Настанак правног (моралног) лица.* Да би правно лице настало потребно је да постоје сва три елемента правног лица — персонални, патримониални и правни. Ако постоје само персонални и патримониални елемент, а правног елемента нема, онда правно лице као особена врста правног субјекта још не постоји. Постоји само могућност настанка правног лица.

У различитим системима позитивног права постоје особени начини стицања правне способности (правног права личности) или правног елемента правног лица. Основна су четири: систем објаве, систем пријаве, систем уписа и систем одобрења (концесије).⁸⁴

По *систему објаве* правно лице настаје обавештавањем јавности путем штампе да је правно лице основано (систем објаве важио је у Србији до 6. јануара 1929). По *систему пријаве* правно лице настаје подношењем извештаја надлежном државном органу. Као и по систему објаве и по систему пријаве за настанак правног лица није потребно одобрење одговарајућег државног органа. Надлежни државни орган узима на знање настанак правног лица. По овом систему овлашћени државни орган може да онемогући настанак правног лица само у случају ако је правно лице основано ради вршења незаконитих или неморалних послова. По *систему уписа* правно лице настаје подношењем доказа надлежном државном органу да су испуњени сви законом тражени услови, што овлашћени државни орган проверава, а потом декларативном одлуком решава. Сва три наведена система, углавном, су карактеристика либералног капитализма, поготову у погледу правних лица имовинског права. У правним системима социјалистичких земаља, пак, доминира систем одобрења (концесије) сам или комбинован са системом пријаве. По *систему одобрења* (концесије) правно лице настаје тек на основу одлуке надлежног државног органа којом се подарује својство правног субјекта дотичној друштвеној творевини. Постоји и пети начин настанка правних лица — систем наредбе. По *систему наредбе* правно лице настаје „на основу наредбодавног акта државне власти”.⁸⁵ Тако, на пример, у административном социјализму, настају предузећа и установе који се сматрају државним органима.

Правно (морално) лице престаје нестанком елемената који га сачињавају — персоналног, патримониалног и правног. Код правних лица код којих је нарочито значајан персонални еле-

⁸³ В. Агарков и др., н. д., с. 189. „Између корпорације и установе има много прелазних ступњева: постоје установе са корпоративним устројством, и, обрнуто, корпорације које се по свом устројству приближавају установама.”

⁸⁴ В. М. Бартош, н. д., с. 40.

⁸⁵ В. Агарков и др., н. д., с. 196.

менат (удружења), правно лице престаје уколико се скуп лица смањи испод законом дозвољеног минимума.⁸⁶ Код друге групе правних лица код којих је нарочито значајан патримониални елемент (установе), правно лице престаје кад нестане имовине. Правно лице престаје и у случају нестанка правног елемента. С обзиром на иницијативу на основу које престаје правни елемент и тиме правно лице, разликују се два основна система: систем принудног (наредбодавног) престанка, и систем добровољног престанка.⁸⁷ Систем принудног престанка заснован је на иницијативи државе, а систем добровољног престанка — на иницијативи самог правног лица. Принудни престанак правног лица настаје по сили закона или на основу одлуке овлашћеног државног (управног или судског) органа. Добровољни престанак правног лица настаје на основу одлуке овлашћених (статутом) органа правног лица. По сили закона правно лице престаје протеком рока на који је било створено или испуњењем циља због кога је било формирано.

6. *Правна и радна (делатна) способност правних (моралних) лица.* И правна као и физичка лица имају како правну тако и радну (делатну) способност. Ипак, разлика постоји између правне и радне способности физичких и правних лица.

Док физичка лица имају *општу* правну способност, правна лица поседују *специјалну* правну способност.⁸⁸ Физичка лица у начелу могу да буду титулари свих субјективних права и правних обавеза. Стога она и поседују општу правну способност. Међутим, правна способност правних лица је ограничена природом правног лица и циљем због кога је правно лице формирано. Зато правно лице може да поседује само специјалну правну способност. Пре свега, правно лице као друштвена творевина не може да поседује она субјективна права и правне обавезе које се дају правном субјекту с обзиром на урoђена обележја људског бића. Таква су, на пример, субјективна права и правне обавезе у оквиру породичног права. И поред тога, што извесна правна лица могу имати релативно широку правну способност, она је, ипак, увек ужа од правне способности физичких (природних) лица. Правна способност правних лица, по правилу, се одређује статутом правног лица. У извесним случајевима она је одређена законом или неким подзаконским актом.

Поред правне способности свако правно лице поседује и радну (делатну) способност. За разлику од физичких (природ-

⁸⁶ Уп. П. Растовчан, н. д., с. 91. „Но шта је онда, ако спадне на једног члана? Логички морали би казати, да ту корпорација престаје. Ипак нам ваља водити рачуна о практичним могућностима, да приступе нови чланови, да корпорација оживи, да се у неку руку обнови. Не би имало смисла у таквом случају због неких доктринарних скрупула узимати, да ту имадемо заправо двије корпорације: једна да је престала, чим је корпорација спала на једног члана, друга да је почела, кад су приступили нови чланови.”

⁸⁷ В. Агарков и др., н. д., с. 198.

⁸⁸ Исто, с. 192; А. Гамс, н. д., с. 115; А. И. Денисов, н. д., с. 422.

них) лица, правна лица од самог настанка поседују и радну (делатну) способност. Старије схватање које је у савременој правној науци напуштено полазило је од става да пословну способност могу да поседују само људска бића, пошто само она располажу свешћу и вољом. Правилно је истакнуто, међутим, да пословна способност, као уосталом и правна способност, представља друштвено, а не природно својство.⁸⁹ Правно лице као такво, иако је носилац пословне способности није у могућности да је само непосредно врши. То чине уместо правног лица живи људи, службена лица правног (моралног) лица. Правне радње службених лица правног лица сматрају се радњама самог правног лица. Правна лица поред пословне поседују и деликтну способност. Она одговарају за радње својих службених лица, уколико су извршена у оквиру надлежности одговарајућих органа правног лица.

7. *Врсте правних (моралних) лица.* У савременој правној науци доминира дихотомна класификација правних лица на удружења или корпорације (*universitas personarum*) и установе или фондации (*universitas bonorum* или *regum*). Уместо термина „установа“ у јавном праву се употребљава израз „завод“, а у приватном, у ужем смислу речи, „задужбина“. Данас је, међутим, уобичајена реч „установа“, јер се од пандектарне трихотомне класификације правног лица на удружења, установе и задужбине⁹⁰ прешло на дихотомну класификацију правних лица, при чему се задужбине схватају као подврста установа.

Има мишљења да су и држава и њени деривати посебна врста правних лица, поред удружења и установа.⁹¹ Без обзира на све особености државе сматрамо, ипак, да се при класификацији правних лица, она не може издвојити у посебну, трећу врсту с обзиром на то да су у њој присутни како елементи удружења, тако и елементи установе, мада елементи удружења претежу.⁹²

Под удружењем (корпорацијом) се подразумева организовани скуп лица, с посебном имовином или без ње чији је задатак остварење неког циља и коме објективно право подарује правну способност, а под установом (фондацијом) — имовина којом располажу одређена лица ради остварења неког циља и којој објективно право подарује правну способност.⁹³

Између удружења и установе могу се повући следеће разлике:⁹⁴ а) код удружења је персонални елемент значајнији од патримониалног, а код установе, обрнуто, патримониални елемент је значајнији од персоналног; б) удружење се састоји од

⁸⁹ В. Агарков и др., н. д., с. 193.

⁹⁰ В. А. Егерсдорфер, н. д., с. 56.

⁹¹ В. М. Бартош, н. д., с. 39.

⁹² В. Т. Живановић, н. д., с. 290.

⁹³ В. Т. Живановић, н. д., с. 287; А. Гамс, н. д., с. 110—111; Агарков и др., н. д., с. 188—189.

⁹⁴ В. Агарков и др., н. д., с. 188—189; Р. Лукић, н. д., с. 254; А. Гамс, н. д., с. 110—111; Т. Живановић, н. д., с. 288—289.

чланова који су међу собом чврсто повезани, док код установе нема чланова, већ постоје органи који располажу имовином и корисници (дестинатери); в) док је састав удружења конкретно одређен, корисници установе нису унапред појединачно одређени; г) циљ делатности удружења одређен је заједничком вољом његових чланова, док је циљ установе одређен вољом овлашћених лица која се налазе изван установе.

Правна лица се могу класификовати и на друге начине. Поред наведене, најпознатија је класификација правних (моралних) лица с обзиром на карактер и значај њихове делатности.⁹⁵ На основу овог критеријума правна лица се деле на јавна и приватна. Разграничење јавних и приватних правних лица представља тежак проблем правне науке и ми у њега нећемо овде улазити. Напомињемо само да нам се чини прихватљивим Р. Лукићево разликовање приватних и јавних правних лица. Наиме, приватна правна лица „имају претежно имовински карактер”, док јавна правна лица „имају претежно карактер државних или друштвених органа”.⁹⁶ Стога приватна правна лица имају претежно имовинска субјективна права и имовинске правне обавезе, а јавна правна лица — јавна субјективна права и јавне правне обавезе.

⁹⁵ В. Агарков, и др., н. д., с. 190.

⁹⁶ В. Р. Лукић, н. д., с. 253.

Др Љубиша Милошевић, ванр. проф. Правног факултета
у Новом Саду

ОДГОВОРНОСТ ВОЗАРА ЗА НЕСТАНАК НОВЦА КОЈИ СЕ НАЛАЗИО У ПРТЉАГУ ПУТНИКА

„Куповином пртљажне карте и предајом кофера са стварима раднику туженог предузећа, између странака је закључен уговор о превозу, чиме је тужено предузеће као превозник преузело одговорност за накнаду штете у случају евентуалног губитка или оштећења ствари које су предмет превоза.

У конкретном случају тужиља је поступила изван уобичајеног, редовног понашања грађана у чувању новца, који је држала у пртљагу, уместо у новчанику или личној одећи, на шта није упозорила радника туженог предузећа због чега је изостала повећана пажња превозника, па се зато не може сматрати да је тужено предузеће, пријемом пртљага на превоз, преузело и одговорност за накнаду штете у случају губитка новца, јер за постојање истог у пртљагу није знало, па према томе није ни закључило уговор о превозу и чувању новца.”

(В. С. Србије — Гзз 100/71. од 8. XI 1971. — Зборник судске праксе бр. 5—6 за 1972, случај 596, стр. 364).

У образложењу цитираног дела судске одлуке расправљало се о интересантном питању одговорности возара за пртљак путника. Суд је заузео став да за предати пртљак возар одговара по принципу уговорне одговорности за штету у случају евентуалног губитка или оштећења ствари, а да не одговара за губитак новца који је држан у пртљагу, „јер за постојање истог у пртљагу није знало, па према томе није ни закључило уговор о превозу и чувању ствари.”

У овом раду међу многим питањима одговорности за штету у превозу задржали бисмо се на основама ове одговорности и висини накнаде претрпљене штете за губитак или оштећење ствари.

Приликом превоза путника аутобусом, истим превозним средством превози се и пртљак путника. Ручни пртљак путник ставља поред себе и сам се брине о њему, а остали, велики пртљак предаје возару и он га ставља у одређени простор мотор-

ног возила намењеног за пртљаг. Стога, када је у питању ручни пртљаг, путник није закључио посебан уговор о превозу, те би одговорност возара за губитак или оштећење тог пртљага могла да настане само због деликтне радње возарева, док кад је у питању велики пртљаг предат возару у случају губитка или оштећења овог, возар одговара по принципу уговорне одговорности за накнаду штете, јер је за ту ствар закључен уговор о превозу и возар је издао путнику пртљажницу, легитимациони папир којим се потврђује предаја пртљага возару.

У нашем праву за сада не постоје позитивни прописи који регулишу грађанскоправну одговорност за штету возара у друмском превозу нанету путнику и његовом пртљагу. У том погледу се могу применити одредбе Аустријског закона о одговорности за штету у погону моторног возила од 1908. као правна правила (С. 1 у вези са С. 3). Међутим, у Скици за законик о облигацијама и уговорима професор Константиновић предвиђа како правила о одговорности возара за губитак и оштећење путничког пртљага предатог њему, тако и о одговорности за оштећење ручног пртљага. Први случај регулише чл. 705. тачка 2. у вези са чл. 692. Члан 705. т. 2. гласи:

„За губитак и оштећење пртљага који му је путник предао, превозилац одговара према одредбама за превоз ствари.”

А чл. 692. т. 1:

„Превозилац одговара за губитке и оштећења пошиљке који би се догодили од часа кад му је предата до њене испоруке, осим ако су проузроковани кривицом овлашћеног лица или својствима пошиљке или околностима које се нису могле предвидети ни избећи или савладати.”

И у Нацрту закона о облигационим односима у превозу у цестовном промету од 1972. године налазимо такође како правила о одговорности возара за примљени пртљаг, тако и за ручни пртљаг. Одговорност возара за примљени пртљаг регулисана је у чл. 100. у вези са чл. 61. Члан 100. став 1. Нацрта гласи:

„Превозилац одговара за штету насталу губитком или оштећењем пртљага по одредбама овог Закона, а које се односе на накнаду штете због губитка или оштећења ствари преданих на превоз.”

А члан 61:

„Превозилац је одговоран за губитак и оштећење ствари које преузима на превоз и то од часа преузимања ствари на превоз до њихове предаје примаоцу, као и за штету насталу због закашњења у превозу ствари и предаје ствари примаоцу.”

У свим поменутих правилима одговорност возара за пртљаг који је преузео од путника уговорног је карактера, јер је возар закључио са путником уговор о превозу великог пртљага и издао му пртљажницу на основу које путник у месту искрцавања тражи да му се пртљаг изда. Возар одговара за губитак или оштећење овог пртљага по принципу одговорности за ризик, дакле, по принципу строже одговорности. Овакво решење је у складу

како са Међународном конвенцијом о уговору за међународни превоз робе друмом од 1956 (чл. 17) тако и са општим условима рада југословенских предузећа јавног друмског саобраћаја у међународном превозу робе моторним возилима од 1959 (чл. 127).

Строжа одговорност возара диктована је природом посла превоза и применом средстава која представљају повећану опасност за околину. Путник и ствари пасивно се понашају у процесу превоза. Возар се у превозу служи механизмом технички врло компликованим, који представља опасност како за путнике и њихов пртљаг, тако и за лица и њихову имовину. Путник би тешко могао да докаже кривицу возара за штету која му је настала у превозу. А сем тога, одговорност возара требало би да буде поштрена, јер се он професионално бави тим послом, па мора да покаже „стручну пажњу”.¹

Таква поштрена уговорна одговорност возара за губитак и оштећење ствари постоји и у железничком превозу.² Међутим, одговорност возара у поморском и ваздушном саобраћају је нешто блажа. Наиме, бродар одговара за свако оштећење, мањак или губитак ствари примљених на превоз, „осим ако докаже да је оштећење, мањак, губитак или задоцњење настало услед узрока који се нису могли избећи пажњом уредног бродара”.³ Ваздушни превозник не би одговарао за оштећење, мањак или губитак робе „ако докаже да су он и лица, којима се он у свом пословању служи, предузели све потребне мере да се штета избегне или да им је било немогуће да те мере предузму.”⁴ Ова блажа одговорност возара у поморском и ваздушном превозу уведена је међународним правилима у циљу заштите власника ових превозних средстава од великог ризика. Међутим, данас нема више разлога правити разлику у погледу одговорности возара у друмском превозу од возара у поморском и ваздушном превозу. Шта више, природа ваздушног и поморског превоза представља већи ризик од друмског превоза.

2. Одговорност возара за ручни пртљаг путника регулисана је посебним правилима. Тако у Скици за законик о облигацијама и уговорима у чл. 705. ст. 3. налазимо овакво правило:

„За оштећење ствари које путник држи са собом, превозилац одговара према правилима о одговорности за опасне ствари.”

¹ В. др Бранислав Надворник: Одговорност возара у цестовном транспорту (докторска дисертација), Загреб, 1964, с. 79—80.

² В. чл. 95. Закона о превозу у железницама, Сл. лист 46/57, чл. 27. ст. 2. Међународне конвенције о превозу робе на железницама (СИМ) од 1952, и чл. 43. Нацрта закона о облигационим односима у превозу у железничком саобраћају од 1972. године.

³ В. чл. 53. Закона о уговорима о искоришћавању поморских бродова, Сл. лист ФНРЈ 25/59, измене и допуне у 20/69.

⁴ В. чл. 63. став 1. Нацрта закона о уговорима о искоришћавању ваздухоплова од 1972. Таква иста правила налазе се и у чл. 20. Варшавске конвенције од 1929. Ова Конвенција је измењена и допуњена Протоколом у Хагу 1955. и Гватемали из 1971. Протоколом из 1971. усваја се принцип одговорности без кривице и у ваздушном превозу.

А у Нацрту закона о облигационим односима у превозу у цестовном промету од 1972. у члану 100. став 2. стипулисано је следеће правило:

„Превозилац одговара за штету насталу губитком или оштећењем ручне пртљаге ако путник докаже да је до штете дошло због разлога за које је одговоран превозилац.”

За ручни пртљаг који путник уноси сам у моторно возило и ставља га у простор изнад седишта или поред себе, возар не би могао да одговара на исти начин као и за онај који му се предаје да га смести у пртљажни простор. За превоз овог пртљага не закључује се уговор о превозу, те би за губитак или оштећење ручног пртљага возар могао да одговара само уколико би се радило о деликтној радњи возара. Професор Константиновић се залаже да основ ове одговорности буде објективна одговорност, одговорност за опасне ствари. Међутим, у Нацрту закона се усваја принцип доказане кривице. Изгледа нам да би у овом случају одговорност возара требало да буде блажа, јер се ради о стварима које није преузео од путника да их чува. Евентуално би се могла поштрићи одговорност возара и за те ствари, ако се ради о туристичком путовању, када иста лица путују дуже време, а возар има фактичку могућност надзора над стварима које путници остављају у возилу. У том случају би возар могао да одговара по принципу претпостављене кривице, слично одговорности за угоститељску оставу.

Таква блажа деликтна одговорност возара за ручни пртљаг путника постоји и у железничком, и у поморском, а и у ваздушном превозу.⁵ Изгледа нам да се не би могло усвојити схватање проф. Константиновића изражено у Скици за законик о облигацијама и уговорима да би возар одговарао за ствари које путник држи са собом према правилима о одговорности за опасне ствари. Не би се могао возар чинити једнако одговорним када су у питању ствари њему предате и када се ради о стварима које путник држи са собом, без обзира што у првом случају постоји уговорна, а у другом деликтна одговорност возара: уговорна одговорност возара требало би да буде строжа од његове деликтне одговорности у овом случају.

3. У цитираном делу судске одлуке расправљало се питање одговорности возара аутобуса за новац који се налазио у пртљагу предатом возару. Суд је заузео став да таква одговорност у спорном случају не постоји, јер за постојање новца у пртљагу возар није знао, те није ни закључио уговор о превозу и чувању новца.

О том питању изрична правила налазимо у Хрватско-мађарском трговачком законнику од 1875. године, у § 398. став 2, који гласи:

⁵ В. члан 28. ст. 3. Закона о превозу на железницама и чл. 102. ст. 4. Закона о уговорима о искоришћавању поморских бродова. Иста правила налазимо у чл. 20. став 2. Нацрта закона о облигационим односима у превозу у железничком саобраћају и у чл. 28. став 1. Нацрта закона о уговорима о искоришћавању ваздухоплова.

„За драгоцености, новац или папире новчане вредности одговоран је само гада возар, ако му је назначена та каквоћа или вредност предмета.”

У Скици за законик о облигацијама и уговорима у чл. 693. став 1. постоји овакво правило:

„У случају губитка или оштећења поштиљке у којој су се налазиле драгоцености, хартије од вредности или друге скупоцене ствари, превозилац је дужан накнадити тако насталу штету само ако је приликом предаје ствари на превоз био обавештен о природи тих ствари и њиховој вредности или ако је штету проузроковао намишљајно или грубом непажњом.”

У Нацртима закона о облигационим односима у превозу у цестовном промету и у превозу у железничком саобраћају не налазимо никаква посебна правила о овој одговорности возара. Али зато у Закону о уговорима о искоришћавању поморских бродова стипулисано је правило да „за штету насталу услед оштећења, мањка или губитка драгоцености бродар одговара путнику само кад их је примио на чување и о томе издао потврду” (чл. 102. ст. 6).⁶

Изгледа нам да возар не би могао да одговара на исти начин кад су у питању новац, хартије од вредности или драгоцености и остале ствари предате возару. Преузимање и чување новца, хартија од вредности или драгоцености нужно се мора вршити на другачији и посебан начин. Стога се возар, ако се оне налазе са осталим стварима у коферу, мора о томе обавестити да би употребио појачану пажњу. Чување таквих ствари скопчано је са већим ризиком, те би у том случају возар могао да захтева већу накнаду за превоз и чување ових ствари. Како није уобичајено да се те ствари држе заједно са другим стварима у коферу, то би у случају предаје тих ствари возару, морали да га упозоримо да се и новац, хартије од вредности или драгоцености у њему налазе. Само, у том случају имало би се сматрати да је закључен уговор о превозу и чувању са возаром и у односу на те ствари. Уколико не би возара о томе обавестили, возар би могао за губитак новца, драгоцености или хартија од вредности да одговара само по правилима деликтне одговорности, уколико би путник доказао кривицу возара.

4. Поред питања основа одговорности возара за штете настале пртљагу у превозу поставља се и питање висине накнаде ове штете. Сва се како домаћа тако и међународна правила слажу да, по правилу, возар треба да одговара само за накнаду стварне штете која се утврђује према вредности ствари у време и у месту у коме је примљена на превоз, с тим да се прописима одређују највиши износи накнаде које би могао да плати возар.

Према Конвенцији о уговору за међународни превоз робе друмом (чл. 23. т. 3) и Општим условима рада југословенских

⁶ Упоредити чл. 28. ст. 2. Нацрта закона о уговорима о искоришћавању ваздухоплова од 1972. г.

предузећа јавног друмског саобраћаја у међународном превозу робе моторним возилима (чл. 142. став 3) накнада не би могла прећи 25 франака по килограму бруто тежине робе. У Нацрту закона о облигационим односима у превозу у цестовном промету од 1972, висина штете за губитак или оштећење пртљага не би могла прећи износ од Дин. 2.000.— по колету, а када се ради о ручном пртљагу Дин. 1.000.— (чл. 122).⁷ Накнада у случају потпуног или делимичног губитка или оштећења пртљага, уколико не би била виша од утврђеног износа, обухватила би како стварно претрпљену штету тако и износ возарине и друге трошкове које је путник имао у вези изгубљене или оштећене робе.

Ово ограничење висине накнаде у случају одговорности возара за пртљак не би дошло у обзир, ако би штета настала из зле намере или крајње непажње возара.

Да ли се ово правило о ограничењу висине накнаде има да примени и када се ради о губитку новца или хартија од вредности, односно о губитку или оштећењу драгоцености? Изгледа нам да кад би био закључен уговор о превозу и чувању тих ствари, да би у том случају возар имао да одговара за штету до вредности означене у потврди о пријему тих ствари.⁸

Ограничење возареве одговорности за штету нанету путниковом пртљагу правда се најпре тиме што возар не зна садржину пртљага који узима на превоз (ради се о затвореном пртљагу), затим тешко би било утврдити величину штете у случају потпуног или делимичног губитка пртљага, и најзад, оно представља противтежу ризику коме се возар излаже примајући на превоз ствари чију вредност не зна.

Када се ради о превозу и чувању новца, хартија од вредности или драгоцености, возар мора бити упознат са вредношћу ових и стога његова одговорност не би могла бити ограничена.

*
**

Одговорност возара за губитак или оштећење предатог пртљага не би се односила и на новац, хартије од вредности или драгоцености које се налазе у пртљагу. Возар би се морао посебно обавестити да се такве ствари налазе у пртљагу. Само би у том случају возар одговарао за њихов губитак или оштећење, и то у износу њихове вредности означене у потврди о пријему.

За губитак или оштећење ручног пртљага возар би одговарао по принципу доказане кривице и то до износа утврђеног

⁷ У Нацрту закона о облигационим односима у железничком саобраћају од 1972. године висина накнаде штете је ограничена до Дин. 200.— за сваки килограм бруто тежине изгубљене или оштећене робе (чл. 46. став 2), а по Нацрту закона о уговорима о искоришћавању ваздухоплова она износи Дин. 277.— по килограму бруто тежине робе (чл. 64. ст. 1). У поморском превозу накнада је лимитирана на Дин. 3.500.— по јединици терета (чл. 56. ст. 1. Закона о уговорима о искоришћавању поморских бродова).

⁸ Упореди чл. 102. став 2. Нацрта закона о облигационим односима у превозу у цестовном промету.

прописима. За губитак новца, хартија од вредности или драгоцености у ручном пртљагу не би могла настати никаква посебна одговорност возара, јер их није посебно предао на чување возару, те се у том погледу одговорност возара регулише по општим правилима деликтне одговорности за штету.

Законодавна пракса

Милинко Перин

УЗ ЗАКОН О ПЕНЗИЈСКОМ И ИНВАЛИДСКОМ ОСИГУРАЊУ*

I

У складу са уставним променама произашла је потреба да се досадашње државно регулисање пензијског и инвалидског осигурања замени самоуправним уређивањем тог осигурања, што значи да пензијско и инвалидско осигурање самостално уређују радни људи удружени у интересне и самоуправне заједнице, како је то утврђено у амандману XXI Устава СФРЈ.

Самоуправно уређивање пензијског и инвалидског осигурања чини основу, али нема искључиво самоуправни карактер, будући да се ради о области која је од виталног значаја за социјалну сигурност радних људи, за чије су обезбеђење одговорни органи федерације, република и покрајина као друштвено-политичких заједница.

Нормативна функција федерације у области пензијског и инвалидског осигурања састоји се, према Уставном амандману XXX, у одређивању основних права радних људи — ради обезбеђивања њихове социјалне сигурности и солидарности. Као основна права из пензијског и инвалидског осигурања савезним Законом установљена су ова права: право на старосну, инвалидску и породичну пензију; право на запошљавање и професионалну рехабилитацију са одговарајућим новчаним накнадама и право на накнаду за телесно оштећење. Како ова основна права из пензијског и инвалидског осигурања нису и потпуна, то републике и покрајине својим законима регулишу она питања која нису утврђена као основна права.

У том смислу основно регулисање овог Закона односи се на:

— ближе утврђивање основних права из пензијског и инвалидског осигурања установљених савезним законом и то у питањима која према савезном закону треба да регулишу репуб-

* Из Службеног листа САП Војводине, бр. 26/72.

лике односно покрајине. У складу с тим, Законом је регулисано коришћење и губитак права, стицање права на пензију лица која после 1. јануара 1965. године нису имала својство осигураника, рачунање у пензијски стаж неплаћеног одсуства, суспензије, истражног затвора и казне затвора;

— ближе уређивање као и утврђивање основа за самоуправно уређивање и разраду основних права установљених савезним законом у питањима од ширег значаја која су битна за обезбеђивање социјалне сигурности радних људи. Сагласно томе, утврђен је круг осигураника, највиши пензијски процент за старосну, инвалидску и породичну пензију, разврставање осигураника у категорије инвалидности и др.;

— установљавање права из пензијског и инвалидског осигурања, која према савезном закону не спадају у основна права, а која су од значаја за обезбеђивање социјалне сигурности радних људи, али тако што се одређивање услова за стицање тих права, као и обима тих права, односно установљавање других права за којима може постојати потреба, остављено је да буду регулисана од стране Покрајинске заједнице пензијског и инвалидског осигурања;

— утврђивање односа и обавеза од значаја за реализацију основних и осталих права из пензијског и инвалидског осигурања и за спровођење система у целини, које с обзиром на своју садржину и карактер могу бити искључиво предмет државног регулисања, а то су обавезе организација удруженог рада и других организација и органа у вези са запошљавањем и професионалном рехабилитацијом инвалида рада, питање поступка за остваривање права и судске заштите тих права, казнене мере, накнада штете и др.;

— утврђивање основних поставки и начела за организацију покрајинске заједнице пензијског и инвалидског осигурања, као интересне самоуправне заједнице у оквиру које ће осигураници остваривати своја самоуправна права;

— регулисање основа за финансирање пензијског и инвалидског осигурања, односно утврђивање обавезе плаћања одређених доприноса за ово осигурање и поступак одређивања тих доприноса;

— регулисање питања која по својој природи излазе из оквира самоуправног регулисања, као што је могућност додељивања изузетне старосне и породичне пензије.

II

Законом је утврђена обавеза образовања Покрајинске заједнице за пензијско и инвалидско осигурање као самоуправне интересне заједнице, коју образују радници и друга лица која се обавезно осигуравају по одредбама (савезног) Закона о основним правима, и овог Закона (даље: осигураници)

и уживаоци пензија. У Заједници осигураници обезбеђују права из пензијског и инвалидског осигурања на начелима узајамности и солидарности, а заједно са уживаоцима пензија самостално, у складу са законом, уређују та права. Одређена питања могу се уређивати и друштвеним договором кога могу да закључе — поред Заједнице — и друге интересне заједнице, Покрајина, општине, ОУР и њихове асоцијације, Савез синдиката Војводине и друге друштвено-политичке и друге заинтересоване самоуправне и друштвене асоцијације.

Права из пензијског и инвалидског осигурања су лична права и не могу се преузети нити наслеђивати, осим доспелих, до смрти осигураника, неисплаћених износа. Права из пензијског и инвалидског осигурања не застаревају, док неисплаћени износи могу застарити у роковима утврђеним овим Законом или по прописима о застарелости потраживања. Ограничење или престанак права може настати само у случајевима који су предвиђени Законом. Заједница обезбеђује услове за остваривање права и вршење послова на спровођењу пензијског и инвалидског осигурања, а за вршење тих послова образује службу.

Законом је предвиђено обавезно пензијско и инвалидско осигурање волонтера, односно лица која се по завршеном школовању налазе на обавезном практичном раду, ако раде најмање половину пуног радног времена. Исто тако, одређено је која се лица обавезно осигуравају за све случајеве и узроке инвалидности (чл. 12) или за поједине узроке инвалидности (чл. 13, 14. и 15). Ново је то што су осигурани и за случај инвалидности, проузроковане несрећом на послу и професионалном болешћу, ученици средњих школа. (До сада је то важило само за ученике средњих стручних школа — прим. аутора).

Пензијским и инвалидским осигурањем обезбеђује се: право на старосну пензију; право на инвалидску пензију; право на новчану накнаду за телесно оштећење; право на запошљавање и професионалну рехабилитацију; право на новчану накнаду у вези са запошљавањем и професионалном рехабилитацијом; право на породичну пензију и право на додатак за помоћ и негу. Заједница може утврдити и друга права осим наведених.

Закон је предвидео да Заједница општим актом пропише услове за стицање права на запошљавање и професионалну рехабилитацију. У циљу заштите инвалида рада са преосталом радном способношћу, у чл. 35. Закона предвиђено је да они не могу бити распоређени, без свог пристанка, на послове за које се тражи нижа стручна спрема од оне која одговара пословима за које се инвалиду рада обезбеђује запослење. Организације удруженог рада и друге организације, као и приватни послодавци, имају обавезу да задрже на раду односно приме на професионалну рехабилитацију или рад инвалида рада код кога је инвалидност наступила док је био члан те заједнице, односно док је код приватног послодавца био у радном односу, као и да за такве инвалиде учествује једним делом у сношењу трошкова укључујући и одговарајуће накнаде. Код учествовања

у трошковима има разлике између инвалида рада код којих је инвалидност наступила као последица несреће на послу и професионалне болести и осталих узрока инвалидности (ст. 3. и 4. наведеног члана 38).

Утврђена је и обавеза организацији удруженог рада да исплаћује накнаду због мањег личног дохотка раднику распоређеном на други посао због слабљења радне способности (чл. 40). Заједница је упућена да може одлучити да учествује у трошковима за раднике који раде на тешким и по здравље штетним радовима и ако се установи да је организација удруженог рада предузела прописане мере за заштиту на раду.

Ново у Закону је (члан 67) да се пензија обуставља у сваком случају када осигураник, односно уживалац пензије, ступи у радни однос или започне да обавља самосталну делатност. Дата је, међутим, могућност да се друштвеним договором предвиди исплата пензије, односно дела пензије.

Финансирање пензијског и инвалидског осигурања обезбеђује се доприносима и другим приходима утврђеним Законом. Доприноси се одређују тако да се тим средствима и осталим приходима може обезбедити извршење обавеза које Заједница има, као и за образовање резерве. Стопе доприноса утврђује Заједница за више година, а само изузетно за период од једне године, с тим што се оне морају утврдити пре почетка оне календарске године у којој почиње примена. У противном примењиваће се стопе које су важиле у претходној години.

Закон утврђује пет врста доприноса:

1. *Основни допринос* — којим се подмирују редовне обавезе пензијског и инвалидског осигурања, а плаћа се по јединственој стопи из личног дохотка и других примања која служе за утврђивање пензијског основа.

2. *Додатни допринос* — којим се обезбеђује покривање трошкова инвалидског осигурања који премашују одређени просек трошкова тог осигурања. Стопа доприноса плаћа се диференцирано зависно од објективних услова рада који утичу на инвалидност радника, а плаћа се на основицу коју чини лични доходак за пуно радно време или рад који је са тим изједначен. Овај допринос се може мењати ако настану битне промене у условима који утичу на инвалидност и на предлог ОУР, надлежне инспекције рада или саме службе Заједнице.

3. *Допринос за стаж осигурања са увећаним трајањем* — којим се покривају обавезе које настају рачунањем стажа осигурања са увећаним трајањем, према стопи која је сразмерна увећању ефективног стажа на појединим радним местима.

4. *Допринос за случај несреће на послу и професионалног обољења* — који служи за остваривање права за случај несреће на послу, професионалног обољења, а плаћа се по стопи коју одреди Заједница, на основицу коју чини нето лични доходак

и друга примања за све случајеве који су осигурани за случај несреће на послу. Овај допринос плаћају и организације удруженог рада, односно друге организације организатори јавних радова, средње школе које изводе практичну наставу и др.

5. *Допринос за запошљавање и професионалну рехабилитацију* — који се плаћа по јединственој или диференцираној стопи.

Законом су утврђене могућности да Заједница може тражити накнаду штете од организације или послодавца ако болест, повреда, инвалидност, телесно оштећење или смрт осигураника настану услед тога што нису спроведене обавезне хигијенско-техничке мере, као и ако је радни однос заснован без прописаног здравственог прегледа лица, које није ни било способно за рад на одређеном послу; ако је штета настала што нису предузете обавезе у вези са рехабилитацијом, што су дати неистинити подаци о чињеницама од којих зависи стање или одређивање права и др. као и да накнади исплаћени износ на који осигураник није имао право.

Казненим одредбама Закона предвиђене су казне за ОУР или послодавца ако појединим радњама онемогућава, отежава или на било који други начин проузрокује да радник не оствари своја права.

ПРАВНА ПРАКСА

ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Време када се возачка дозвола оптуженог налазила код Секретаријата унутрашњих послова којем је он добровољно предао, а у току трајања кривичног поступка, не може се урачунати у време трајања изречене мере безбедности одузимања возачке дозволе из члана 61в Кривичног закона. (Пресуда Врховног суда Војводине Кж. 401/72. од 9. V 1972. год.).

Првостепеним решењем одбијен је захтев оптуженог В. М. да му се време од септембра 1967. год. до 13. јуна 1968. год., када је своју возачку дозволу предао органима СУП-а, урачуна у време трајања мере безбедности одузимања возачке дозволе.

По жалби осуђеног Врховни суд Војводине је потврдио првостепену одлуку са следећих разлога:

Према чл. 183. Основног закона о безбедности саобраћаја на путевима, ако је током поступка због кривичног дела угрожавања безбедности саобраћаја, према возачу била примењена мера одузимања возачке дозволе, време трајања ове мере урачунаће се у време трајања мере безбедности одузимања возачке дозволе, ако ова буде изречена.

Осуђеном током кривичног поступка возачка дозвола није била одузимана, већ је он сам добровољно своју дозволу предао органима СУП-а.

Пошто се дакле у конкретном случају према осуђеном током кривичног поступка није примењивала мера одузимања возачке дозволе, то се време у које се дозвола налазила код органа СУП-а, услед добровољне предаје од стране осуђеног, не

може урачунати у време трајања изречене мере безбедности.

Када је несумњиво утврђено да је оптужена у време започињања радње извршења кривичног дела проневере из члана 322. став 2. Кривичног закона била малолетна, а с обзиром да је природа тог кривичног дела таква да чини продужено дело, те се не могу развојити радње извршене у време њеног малолетства од радњи извршења у време стицања пунолетности, то је за пресуђење ове ствари надлежно Веће за малолетнике. (Пресуда Врховног суда Војводине Кж. 614/72. од 22. IX 1972. год.).

Првостепеном пресудом одбијена је оптужба против К. К. због кривичног дела из чл. 322. ст. 2. Кривичног закона, пошто је суд нашао да је за пресуђивање ове ствари надлежно Веће за малолетнике истог суда.

Јавни тужилац је изјавио жалбу због битних повреда одредаба кривичних поступака из члана 333. ст. 1. тач. 1. у вези са чл. 334. ст. 1. тач. 6. ЗКП, сматрајући да је за пресуђење надлежно редовно веће Окружног суда.

Врховни суд Војводине је одбио жалбу јавног тужиоца и потврдио побијану пресуду из следећих разлога:

И по мишљењу овог суда за пресуђење ове ствари надлежно је Веће за малолетнике истог суда, јер је несумњиво утврђено да је оптужена у време започињања радње извршења кривичног дела проневере

ре била малолетна, а природа пак тог кривичног дела је таква да чини продужено дело, те се утврђењем појединих радњи извршених у време док је она била малолетна не може раздвојити од радњи извршених у време наступања пунолетства.

Осим тога, према оптуженој се и за радње извршене након стицања пунолетности могу применити посебне одредбе за малолетнике, уколико за то постоје услови из чл. 79. Кривичног законика.

Када је једно кривично дело извршено са више радњи према више лица, изрека пресуде мора садржавати одлуку о свим радњама којима је оптужени терећен. Оглашавајући кривим оптуженог само за једну радњу извршену према једном лицу, а наводећи само у разлозима пресуде да није доказано да је извршио и друге радње, првостепени суд није у потпуности решио предмет оптужбе, чиме је починио битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 334. став 1. тачка 7. Законика о кривичном поступку. (Пресуда Врховног суда Војводине бр. Кж. 786/72. од 28. XII 1972.).

Првостепеном пресудом оглашен је кривим оптужени Б. В. због кривичног дела злоупотребе службеног положаја из користољубља из чл. 314а ст. 1. Кривичног закона и осуђен је на казну затвора у трајању од 8 месеци, а изречена је мера безбедности из чл. 61б Кривичног закона у трајању од 1 године.

Јавни тужилац је изјавио жалбу због погрешно и непотпуно утврђењеног чињеничног стања и почињене битне повреде одредаба кривичног поступка, те је предложио да се пресуда укине и предмет врати на поновно суђење.

Оптужени је жалбу изјавио из свих законом предвиђених разлога.

Решењем Врховног суда Војводине уважене су обе жалбе, укинута је првостепена пресуда и предмет враћен на поновно суђење, са следећих разлога:

Основан је навод жалбе јавног тужиоца да првостепеном пресудом није потпуно решен предмет оптужбе, јер је Б. В. оптужен да је извршио кривично дело из члана 314а ст. 2. у вези ст. 3. КЗ, а за радње

које се односе на неплаћање пореза на промет Р. В. и К. С., док се изрека пресуде односи само на радње оптуженог извршене у односу на неплаћање пореза на промет К. С., док се једино у разлозима пресуде наводи да није доказано да је оптужени било чиме допринео да се не обрачуна порез на промет за Р. В., па да због тога није огласио кривим.

У конкретном случају се ради о више радњи оптуженог и у односу на различита лица, све радње чине једно кривично дело, па како изрека поједине пресуде не садржи одлуку о свим радњама оптуженог, то првостепени суд својом пресудом није потпуно решио предмет оптужбе чиме је учинио битну повреду одредаба кривичног поступка из чл. 134. ст. 1. тач. 7. КЗ.

Одлагање извршења зависи од оцене суда, при чему се суд руководи свим околностима случаја, а нарочито интересима извршеника у погледу спречавања извршења, интересима тражиоца извршења у погледу спровођења и окончања извршења и изгледима извршеника на успех у парници због чијег покрећања тражи суспензију извршења. (Решење Окружног суда у Новом Саду бр. Гж. 2036/72. од 19. I 1973. год.).

Извршеник је поднео тужбу за понављање поступка у предмету извршног наслова и истом тужбом тражио установљење суда да извршење према њему није дозвољено. Посебним поднеском, на основу овакве тужбе, предложио је одлагање извршења до правоснажног окончања покренуте парнице, позивајући се на одредбу чл. 41. бив. ЗИО.

Првостепени суд је усвојио извршеников предлог за одлагање извршења.

Окружни суд у Новом Саду уважава жалбу тражиоца извршења, укида решење првостепеног суда и предмет враћа ради доношења нове одлуке. У образложењу другостепени суд износи горе изнето правно становиште налазећи да се диспозитивне норме — правна правила у погледу одлагања извршења при-

међују уз брижљиву оцену свих околности датог случаја, а нарочито да ли се по наводима нове тужбе и садржини списка извршног наслова може очекивати успех извршеника у новој парници, да ли постоји основана сумња да извршеник покушава само да одговлачи извршење и какви су интереси тражиоца извршења да се извршење спроведе без одлагања. Исти суд налази да тужба, каква је у конкретном случају поднета, као основ за одлагање извршења није предвиђена у ЗПП-у, а да утврђење недопустивости извршења не може бити саставни део предлога за понављање поступка.

Непотпун је тужбени захтев управљен на утврђивање незаконитости одлуке радне заједнице о престанку рада раднику, уколико се поред овога не захтева и обавезивање тужене радне организације да тужиоца врати на дотадашње или одговарајуће радно место. (Решење Окружног суда у Новом Саду Гж. 967/72. од 20. VI 1972. год.)

Првостепеном пресудом усвојен је тужбени захтев којим је тражено да се поништи као незаконито решење тужене о престанку радног односа тужиоца.

Жалбу туженог усвојио је другостепени суд и првостепену пресуду укинуо. По становању другостепеног суда у смислу чл. 128. ОЗРО тужбени захтев какав је постављен није потпун уколико се поред њега не тражи и обавеза тужене радне организације да тужиоца врати на исто или одговарајуће радно место. Првостепени суд је погрешно када је расправљао и одлучивао о тако неподесном и непотпуном тужбеном захтеву. Суд првог степена био је дужан да при претходном испитивању тужбе сходно чл. 10. и 98. ЗПП, а у вези са чл. 128. ОЗРО, поучи тужиоца да у наведеном правцу исправи и допуни тужбу. Поред ове повреде поступка, суд другог степена нашао је да је и чињенично стање непотпуно и погрешно утврђено, па је побијену пресуду укинуо.

Одговорност за штету ОЗА који је најближи месту несреће бира се по удаљености места несреће од седишта ОЗА, а не од његових филијала. (Пресуда Окружног суда у Новом Саду бр. П. 2247/71. од 21. XII 1972. год.)

У парници за накнаду штете ОЗ који је одговарао по принципу најближег ОЗА месту несреће, истицао је приговор недостатка пасивне легитимације, образлаган тиме што је месту несреће била ближа филијала другог ОЗА.

Суд је нашао да је приговор неоснован, јер се пасивна легитимација у оваквим случајевима заснива на удаљености места несреће од седишта, а не од филијале ОЗА, поготово ако филијала о којој је реч нема својство правног лица.

И када је радник молбом или захтевом тражио да му радни однос престане „споразумно“, а радна организација на такав захтев дала сагласност, ипак су испуњени услови за отказ уговора о коришћењу стана односно кредита датих са обзира на радни однос, уколико је уговором о кредиту радник преузео обавезу враћања зајма за случај раскида радног односа по својој вољи, те уколико ова уговорна клаузула споразумом странака није стављена ван снаге. (Пресуда Врховног суда Војводине бр. Гж. 96/73. од 18. I 1973. год.)

Првостепени суд је својом пресудом одбио тужиоцев захтев за повраћај неотплаћеног дела стамбеног кредита, који је имао тужени који је био радник тужиоца, а радни однос му је споразумно престао.

Тужилац је овакву пресуду напао због погрешне примене материјалног права.

По чл. 62. ст. 1. Покрајинског закона о стамбеним односима, раднику којем је дат стан на основу његовог радног односа може се отказати уговор о коришћењу стана не само ако је радник у пуном смислу скривио и прекинуо радни однос, већ и онда уколико је дошло до редовног прекида радног односа на основу његовог захтева или молбе.

Ако зграда подигнута на туђем земљишту вреди више од површине земљишта које она покрива и које јој служи за редовну употребу, оно припада градитељу, а сопственик земљишта има право на одговарајућу накнаду за земљиште, без обзира на савесност, односно несавесност градитеља односно сопственика земљишта. (Пресуда Врховног суда Војводине Гж. 1840/72. од 21. XII 1972. год.)

Тужилац је подигао стамбену зграду у дворишту зграде која му је дата на употребу и одржавање, те је тражио да му се призна право коришћења дела парцеле на којој је зграда подигао и право власништва на подигнутој згради. Првостепени суд је удовољио захтеву тужбе.

Старалац туженог је у жалби истицао да је тужилац био несавестан, односно да је тужилац био несавестан градитељ и да као такав не може стећи право власништва.

Другостепени суд поступајући по жалби, коју је одбио, износи да се у најновијој пракси судови не држе крутих правила постављених раније (на пример параграф 418. ОГЗ). Тако, ако је зграда подигнута на туђем земљишту, а вреди више од

површине земљишта коју она покрива и које јој служи за редовну употребу, она припада градитељу, и то без обзира на савесност или несавесност истог или пак власника земље, док овај има право на одговарајућу накнаду за земљиште.

Изјава о признавању очинства детета рођеног ван брака може се побијати само ако је дата у заблуди или под претњом, или принудом или услед преваре. (Решење Врховног суда Војводине бр. Гж. 1767/71. од 21. XII 1972. год.)

Првостепеном пресудом је утврђено да тужилац није природни отац детета, с тим да се чињеница ванбрачног очинства има брисати у матичним књигама рођених.

Изјава о признавању очинства може се оспоравати само ако је дата у заблуди или под претњом или под принудом или услед преваре. Према томе, ако је тужилац знао да он није отац детета, тада не може оспоравати изјаву о признавању очинства са којим се иначе и мати детета сагласила.

С. Б. и Ж. К.

УМРЛИ АДВОКАТИ И АДВОКАТИ У ПЕНЗИЈИ

Др БОЖА АНКИБ, адвокат у пензији из Зрењанина
— рођен 1893. године, умро 21. јануара 1973. године

Др ЈОСИП ГОРШЕ, адвокат у Апатину
— рођен 1894. године, умро 8. фебруара 1973. године

АЛЕКСАНДАР КОРОБОВ, адвокат у пензији из Кикинде
— рођен 1891. године, умро 9. фебруара 1973. године

МИОДРАГ ЈОВАНОВИЋ, адвокат у пензији из Инђије
— рођен 1901. године, умро 21. априла 1973. године

Др МИЛОВАН СЕКУЛИЋ, адвокат у пензији из Новог Сада
— рођен 1898. године, умро 2. маја 1973. године

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора одржаној 21. марта 1973. године, донета су следећа решења:

1. Узет је на знање извештај председника, секретара и благајника о раду Коморе.

2. Обзиром да је одлука Управног одбора у погледу предлога за избор Бранка Царића, адвоката у Новом Саду, за главног и одговорног уредника *Гласника* остала неспроводљива, пошто се именовани није могао прихватити ове дужности, Управни одбор је одлучио да предложи више кандидата и омогући Конференцији адвоката избор. За главног и одговорног уредника Управни одбор предлаже: Славка Мишића, адвоката у Новом Саду, Саву Савића, адвоката у Новом Саду, Станка Бетиа, адвоката у Новом Саду. За чланове Уређивачког одбора *Гласника*: Слободана Бељанског, адвоката у Новом Саду, Светозара Добросављева, адвокатског приправника у Новом Саду, Живка Киселичког, адвоката у Новом Саду, мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, Шимона Терека, адвоката у Сенти, Борћа Вебера, адвоката у Новом Саду. За чланове Уређивачког савета *Гласника*, који се попуњавају из редова адвоката: Саву Грујића, адвоката у Зрењанину, Васу Калишког, адвоката у Панчеву, др Велибора Лукића, адвоката у Новом Саду, Драгомира

Огњановића, адвоката у Сремској Митровици, др Петра Шарчевића, адвоката у Суботици. Управни одбор замолио је да предложи по једног члана у Уређивачки савет *Гласника* следеће институције: Правни факултет у Новом Саду, Врховни суд Војводине у Новом Саду, Виши привредни суд у Новом Саду, Покрајинско јавно тужилаштво у Новом Саду, Покрајинску конференцију социјалистичког савеза у Новом Саду, Покрајинско удружење правника у Новом Саду, Завод за јавну управу у Новом Саду.

3. Управни одбор је одлучио да се донесе општи акт *Гласника* Адвокатске коморе Војводине и налаже Комисији за статутарна питања да изради нацрт предлога општег акта *Гласника*.

4. Управни одбор предложио је председнику да сазове Конференцију адвоката за дан 1. април 1973. године.

5. Управни одбор прихватио је закључке Конференције адвоката пензионера са седиште одржане 10. марта 1973. године у односу на радну верзију Друштвеног договора о исплати пензија, односно дела пензија адвокатима који настављају са радом и наложио Комисији за материјална питања да исте достави надлежним органима.

6. Прихваћен је извештај о пословању Адвокатске коморе Војводине и биланс за 1972. годину и једногласно одлучено да се вишак средстава у износу од 7.895,88 динара распореди за покриће расхода у 1973. години.

7. Решењем бр. 110/1973. уписан је у именик адвоката Андреја Попоски, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Бечеју, Соње Маринковић бр. 33, са даном 21. март 1973. године.

8. Решењем бр. 163/73. уписан је у именик адвоката Иван Бркић, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Радничка бр. 53 улаз VI/III, са даном 21. март 1973. године.

9. Решењем бр. 169/73. уписана је у именик адвоката Јованка Марић, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Радничка бр. 53 улаз VI/IV, са даном 21. март 1973. године.

10. Решењем бр. 172/73. уписан је у именик адвокатских приправника Бранко Стојков, са адвокатско-приправничком вежбом код Радована Недељковића, адвоката у Панчеву, а са даном 21. март 1973. године.

11. Решењем бр. 166/73. брише се из именика адвоката Живко Гајић, адвокат у Новом Саду, са даном 1. април 1973. године, због пресељења седишта адвокатске канцеларије у Шабац.

12. Решењем бр. 144/73. узето је на знање да Урош Прентовић, адвокат у Бачкој Тополи, са 1. априлом 1973. године пресељава седиште своје адвокатске канцеларије у Фекетић у ул. М. Тита бр. 15.

13. Решењем бр. 141/73. узето је на знање да Муста Валериу, адвокат у Алибунару, пресељава седиште своје адвокатске канцеларије са 1. априлом 1973. године у Вршац, у ул. Лоле Рибара бр. 16.

14. Решењем бр. 155/73. др Бура Косировић, адвокат у Вршцу, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије др Лазара Бошњака, адвоката у Вршцу, јер је извршена ликвидација.

15. Решењем бр. 439/72-2 др Бура Руп, адвокат у Старој Пазови, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије Пајковић Батрића, адвоката из Старе Пазове, јер нема недовршених предмета.

16. Решењем бр. 60/73. евидентира се уговор о пружању правне помоћи, склопљен 5. јануара 1973. године, између Лазара Хаџића, адвоката у Новом Саду, са Рибарским предузећем „Шаран“ у Новом Саду.

17. Решењем бр. 136/73. евидентира се уговор о пружању правне помоћи склопљен 5. јануара 1973. године између Лазара Хаџића, адвоката у Новом Саду, са Дечјом установом „Радосно детињство“ у Новом Саду.

18. Решењем бр. 132/73. евидентира се уговор о пружању правне помоћи склопљен између мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду са „Технокооп-инжењеринг“ у Новом Саду од 23. марта 1973. године.

19. Решењем бр. 88/1973. одобрена је исплата посмртине иза преминулог др Боже Анкића, адвоката у пензији из Зрењанина, удовој Зорки Анкић из Зрењанина. Др Божа Анкић је умро 21. јануара 1973. године.

20. Решењем бр. 111/73. одобрена је исплата посмртнине иза преминулог Александра Коробова, адвоката у пензији из Кикинде, удовој Лидији Коробов из Кикинде. Александар Коробов је умро 9. фебруара 1973. године.

21. Решењем бр. 125/73. одобрена је исплата посмртнине иза преминулог др Јосипа Горше, адвоката из Апатина, удовој Ани Горше из Апатина. Др Јосип Горше је умро 8. фебруара 1973. године.

22. Решењем бр. 24/1973. брише се из именика адвоката Јосиф Драгомир, адвокат у Зрењанину, са даном 31. децембар 1972. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Иван Бербаков, адвокат у Зрењанину. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

23. Решењем бр. 55/73. брише се из именика адвоката др Милан Лазић, адвокат у Новом Саду, са даном 15. март 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Борислав Стефановић, адвокат у Новом Саду. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

24. Решењем бр. 84/73. брише се из именика адвоката Фрања Орчић, адвокат у Суботици, са даном 26. јануар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Јосип Кујунџић, адвокат у Суботици.

25. Решењем бр. 86/73. брише се из именика адвоката Никола Енглер, адвокат у Суботици, са даном 1. фебруар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Данило Тркла, адвокат у Бајмоку.

26. Решењем бр. 87/73. брише се из именика адвоката др Маша Рашков, адвокат у Кикинди, са даном 31. јануар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Душан Будишин, адвокат у Кикинди.

27. Решењем бр. 92/73. брише се из именика адвоката Станимир Милић, адвокат у Новом Саду, са даном 1. јануар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Бранко Перић, адвокат у Новом Саду. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

28. Решењем бр. 104/73. брише се из именика адвоката др Јосип Горше, адвокат у Апатину, са даном 8. фебруар 1973. године, услед смрти. За преузимаатеља одређен је Александар Милић, адвокат у Апатину.

29. Решењем бр. 113/73. брише се из именика адвоката Стеван Жива, адвокат у Зрењанину, са даном 13. фебруар 1973. године, због заснивања радног односа. За преузимаатеља одређен је Славко Жива, адвокат у Зрењанину.

30. Решењем бр. 124/73. брише се из именика адвоката Иван Бербаков, адвокат у Зрењанину, са даном 19. фебруар 1973. године, због заснивања радног односа. За преузимаатеља одређен је Борбе Крижанов, адвокат у Зрењанину.

31. Решењем бр. 127/73. брише се из именика адвоката Нећак Вујадин, адвокат у Новом Саду, са даном 28. фебруар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Кијац Милован, адвокат у Новом Саду.

32. Решењем бр. 133/73. брише се из именика адвоката др Димитрије Бешаић, адвокат у Хоргошу, са даном 28. фебруар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља је одређен Милан Буровић, адвокат у Сенти. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

33. Решењем бр. 134/73. брише се из именика адвоката др Милош Нинчић, адвокат у Сенти, са даном 28. фебруар 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је др Калмар Отокар, адвокат у Кањижи.

34. Решењем бр. 135/73. брише се из именика адвоката Димитрије Симин, адвокат у Србобрану, са даном 15. март 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Душан Парошки, адвокат

у Србобрану. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду по-
смртнине.

35. Решењем бр. 85/73. узима се на знање да је Данило Тркља,
адвокат у Бајмоку, преселио седиште своје канцеларије у Суботицу, са
даном 1. фебруар 1973. године.

36. Решењем бр. 100/73. узима се на знање да је Данило Тркља,
адвокат у Суботици, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у
Бајмок, са даном 8. фебруар 1973. године.

37. Решењем бр. 123/73. брише се из именика адвокатских приправ-
ника Шоти Феба, адвокатски приправник из Новог Сада, са вежбом код
Дејана Ивачковића, адвоката у Новом Саду, са даном 18. фебруар 1973.
године, због заснивања радног односа.

38. Решењем бр. 139/73. брише се из именика адвокатских приправ-
ника Марија Паштровић, са вежбом код Душана Аћимовића, адвоката у
Новом Саду, са даном 17. фебруар 1973. године, због заснивања радног
односа.

39. Решењем бр. 152/73. брише се из именика адвокатских приправ-
ника Лазар Давидов са вежбом код Димитрија Зековића, адвоката у
Опацама, са даном 28. фебруар 1973. године, због заснивања радног
односа.

40. Решењем бр. 142/73. брише се из именика адвокатских приправ-
ника Станојчић Војислав са вежбом код мр Војислава Попадића, адво-
ката у Новом Саду са даном 31. март 1973. године, због заснивања рад-
ног односа.

41. Решењем бр. 145/73. брише се из именика адвокатских приправ-
ника Хорват Јован са адв. прип. вежбом код Колесар Федора, адвоката
у Новом Саду са даном 15. фебруар 1973. године, због заснивања радног
односа.

42. Решењем бр. 160/73. брише се из именика адв. приправника Ра-
бреновић Нада са вежбом код Лукић др Велибора, адвоката у Новом
Саду, са даном 11. март 1973. године, због заснивања радног односа.

43. Решењем бр. 91/73. узима се на знање да је Лазар Маријански,
адвокатски приправник из Суботице, са даном 31. јануар 1973. године
прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Јосипа Брајкова, адвоката
у Суботици и да од 1. фебруара 1973. године адвокатско-приправничку
вежбу наставља код Кујунџић Радована, адвоката у Суботици.

44. Решењем бр. 146/73. узима се на знање да је др Александар
Буторка, адвокатски приправник из Пландишта, са даном 28. фебруар
1973. године прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Гутеша Илије,
адвоката у Пландишту, и да је од 1. марта 1973. године адвокатско-при-
правничку вежбу наставио код Муста Валериу, адвоката у Алибунару.

*Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине*

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 30. марта 1973. године донета
су следећа решења:

1. Узет је на знање извештај председника, секретара и благајника
о раду Коморе.

2. Решењем бр. 176/73. уписује се у именик адвоката Драгутин Лазић,
са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Париска бр. 15, са даном
12. април 1973. године.

3. Решењем бр. 175/73. уписује се у именик адвокатских приправника Слободан Ристић са адвокатско-приправничком вежбом код Тихомира Антића, адвоката у Уљми, са даном 30. март 1973. године.

4. Решењем бр. 193/73. брише се из именика адвоката Милош Каракшевић, адвокат у Новом Саду, са даном 31. март 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузиматеља одређен је Иван Матијевић, адвокат у Новом Саду. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

5. Решењем бр. 188/73. др Бура Косировић, адвокат у Вршцу, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије пок. Мијатовић др Светомира, адвоката у Вршцу, јер је извршена ликвидација.

6. Решењем бр. 187/73. др Бура Косировић, адвокат у Вршцу, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије пок. Годомиров Лубомира, адвоката у Вршцу, јер је извршена ликвидација.

7. Решењем бр. 189/73. др Бура Корисовић, адвокат у Вршцу, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије пок. др Николе Сингера, адвоката из Вршца, јер је извршена ликвидација.

8. Решењем бр. 179/73. брише се из именика адвоката др Бура Косировић, адвокат у Вршцу, са даном 31. март 1973. године, јер жели да ужива пензију. Преузиматељ није одређен јер нема недовршених предмета. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

9. Решењем бр. 180/73. узима се на знање да Пуџа Нинко, адвокат из Бача, пресељава седиште своје адвокатске канцеларије у Кулу, М. Тита бр. 91.

Управни одбор

Адвокатске коморе Војводине

ИМЕНИК АДВОКАТА АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

(стање 17. V 1973. године)

21000 Н О В И С А Д (позивни број 021)

- АБИМОВИЋ ДУШАН, Војводе Мишића бр. 2/IV (57-335)
АДАМОВИЋ др ФЕДОР, Југословенске армије бр. 2/I (44-494)
АЛИМПИЋ НИКОЛА, Бориса Кидрича бр. 20/I (44-960)
АРСИЋ ВЈЕКОСЛАВ, Соње Маринковић бр. 7/II (57-701)
БАБИН МИЛЕНКО, Змај Јовина бр. 26/I (44-139)
БАШТИЋ ПЕТАР, Димитрија Туцовића бр. 30/IV (22-428)
БЕЉАНСКИ СЛОБОДАН, Стевана Милованова бр. 15.
БЕТИ СТАНКО, Димитрија Туцовића бр. 22/III (22-319)
БОРЈАНОВИЋ МИРКО, Стевана Брановачког бр. 1/I (56-347)
БОШКОВИЋ СТЕВАН, Народних хероја бр. 5/I (44-132)
БОТИЋ-РАКИЋ БРАНИСЛАВА, Народних хероја бр. 6/I
(43-757)
БОТИЋ МИЛОРАД, Народних хероја бр. 6/I (43-757)
БОЖИЋ СТАНКО, Максима Горког бр. 7 (27-301)
БРКИЋ ИВАН, Радничка бр. 53, улаз VI, спрат III
БУДИШИН ИВАН, Железничка бр. 4 пошт. факс 319 (27-945)
и (42-673 стан)
БУРИЋ ЛЕОНОРА, Радничка бр. 2 (59-574)
ЦАРИЋ БРАНКО, Милетићева бр. 32 (42-502)
ЦАРИЋ ОЛГА, Милетићева бр. 32 (42-502)
ЦВЕТКОВИЋ БОРИСЛАВ, Лукијана Мушицког бр. 41
БИСАЛОВИЋ др РАДИВОЈ, Јована Бошковића бр. 6
БОКИЋ ЉУБИША, Николе Тесле бр. 6 (21-159)
ГЛАВАШКИ БРАНКО, Булевар М. Тита бр. 22/III (56-494)
ГОЈКОВИЋ МИТА, Петра Драпшина бр. 5/I (21-942)
ГРКОВИЋ ДУШАН, Лазе Телечког бр. 3 (42-401)
ГРУЈИЋ САВА, Даничићева бр. 3/I (42-237)
ГВОЗДЕНАЦ ДРАГОЉУБ, Илије Огњановића бр. 14 (42-587)
ХАЦИЋ ЛАЗАР, Стевана Брановачког бр. 9
ХОРВАТОВИЋ др ПАВЛЕ, Народних хероја бр. 8/I
ИЛИЧИЋ ОБРАД, Народних хероја бр. 19
ИЛИЋ др РАДОСЛАВ, Змај Јовина бр. 22 (стан: Радничка
бр. 8/II, (21-863)

- ИВАЧКОВИЋ ДЕЈАН, Лиман II, Е/II, улаз IV (54-269)
 ИВАНЧЕВИЋ МИЛАН, Милетићева бр. 8 (42-789)
 ИВАНОВИЋ ФЕДОР, Католичка порта бр. 6/I (44-352)
 ЈЕКИЋ БОРИВОЈ, Булевар „23. октобра“ бр. 55 пошт. фах
 322 (27-645)
 ЈОВАНОВИЋ др МИЛАН, Грчкошколска бр. 10/I (44-164)
 ЈОВАНОВИЋ НЕНАД, Илије Огњановића бр. 7/II (51-140)
 ЈОВИЧИН АЛЕКСАНДАР, Кисачка бр. 27
 КАЃАНСКИ МИЛИВОЈ, Стражиловска бр. 1/I (21-396)
 КАРАЦИЋ РАДИВОЈ, Лазе Костића бр. 4
 КЕЦОЈЕВИЋ ДРАГУТИН, Душана Васиљева бр. 22 (24-753)
 КЕНИГ др ЈУЛИЈЕ, Милетићева бр. 20 (42-945)
 КЕРЕКЕШ др СТЕВАН, Његошева бр. 11 (43-071)
 КИЈАЦ МИЛОВАН, Лазе Телечког бр. 1/I
 КИСЕЛИЧКИ ЖИВКО, Народних хероја бр. 19/II (43-083)
 КОЛЕСАР ФЕДОР, Булевар М. Тита бр. 11/I пошт. фах 174
 (57-179)
 КОЛЕСАР др ПЕТАР, Павла Симића бр. 2/II (42-116)
 КОМЛЕНОВИЋ ВЕЉКО, Максима Горког бр. 2/С (51-476)
 КОСОВАЦ ДРАГИЦА, Војводе Мишића бр. 11/II (57-370)
 КОВАЧЕВ МИОДРАГ, Максима Горког бр. 23/I (21-239)
 КРГОВИЋ ВЕЉКО, Руменачка нова бр. 22
 КРКЉУШ ИВАН, Железничка бр. 36 пошт фах 207
 ЛАКИЋЕВИЋ МИЛИЈА, Јована Цвијића бр. 34
 ЛИСИЦА МИЛОШ, Максима Горког бр. 6/В/III
 ЛУКИЋ др ВЕЛИБОР, Стевана Милованова бр. 15, телефон
 у стану 43-217
 МАНДИЋ СЛОБОДАН, Златне греде бр. 7
 МАТИЈЕВИЋ ИВАН, ЈНА бр. 2/I (44-494)
 МИЋУНОВИЋ ОБРАД, Васе Стајића бр. 20/III (20-646)
 МАРИЋ АНТОНИЈЕ, Радничка бр. 53, улаз VI, стан 4 (42-546)
 МАРИЋ ЈОВАНКА, Радничка бр. 53, улаз VI, стан 4 (42-546)
 МАРКОВИЋ ЕМИЛ, Косовска бр. 2
 МИЈАТОВИЋ др ВОЈИН, Дунавска бр. 14 (44-783)
 МИКИН МИЛАН, Темеринска бр. 16, телефон у стану 43-303
 МИЛИЋ ДУШАН, Радничка бр. 8/I (21-923)
 МИЛИЋ ТОМИСЛАВ, Милоша Бајића бр. 7/I (22-183)
 МИЛИВОЈЕВ ВИДОСАВА, Темеринска бр. 6 (42-178)
 МИЛОШЕВ МОМЧИЛО, Пушкинова бр. 25
 МИРКОВИЋ НОВАК, Булевар „23. октобра“ бр. 15/III, по-
 штански фах 53
 МИШИЋ СЛАВКО, Васе Стајића бр. 30/II (42-786)
 МИШУЛИЋ ПЕТАР, Сремска бр. 3 (20-348)
 МОЛДОВАН СТЕВАН, Трг Републике бр. 19
 НЕДИЋ ВЕРА, Соње Маринковић бр. 10
 НОВАКОВИЋ ОЛИВЕР, Илије Огњановића бр. 6 (44-690)
 НОВИЋ-ЧУЉАК ЉУБИЦА, Светозара Марковића бр. 33
 (44-098)

ОТАШЕВИЋ ЈОВАН, Булевар М. Тита бр. 22/II (57-780)
ПАДРОВ НИКОЛА, Максима Горког бр. 48
ПАВКОВИЋ др МИЛАН, Дунавска бр. 15/I (52-558)
ПАРЛАЋ МИОДРАГ, Даничићева бр. 9
ПЕРДУХ АЛЕКСАНДАР, Трифковићев трг бр. 7
ПЕРИЋ БРАНКО, Булевар М. Тита бр. 1/II (42-738)
ПЕРVAЗ ЈОВАН, Матице српске бр. 6 (42-589)
ПЕРVAЗ др НИКОЛА, Матице српске бр. 6 (42-589)
ПЕТЕРКА др ЈОСИП, Дунавска бр. 31
ПФАУ др ЈОВАН, Јована Суботића бр. 22
ПЛАЧКОВ БОРБЕ, Његошева бр. 8
ПЛАЧКОВ МИРЈАНА, Његошева бр. 8
ПОПАДИЋ мр ВОЈИСЛАВ, Сремска бр. 10 (22-037)
ПОПОВИЋ ВУКАДИН, Војвођанска бр. 22
РАДОЉЧИЋ ЛАЗАР, Васе Стајића бр. 19/III (24-448)
РАЛЕТИЋ МИЛАН, Максима Горког бр. 3 (43-504)
РАМАЧ МИХАЈЛО, Његошева бр. 6 (42-760)
РАПАЈИЋ МИЛАН, Стражиловска бр. 7 (25-318)
РАПАЈИЋ ВЕРА, Стражиловска бр. 7 (25-318)
РОМАНОВИЋ БОРБЕ, Булевар М. Тита бр. 20/IV (56-059)
РОНЧЕВИЋ СТЕВАН, Милетићева бр. 20 (42-945)
САВИЋ САВА, Радничка бр. 6 (44-255)
СПЕРЊАК ВОЈИСЛАВ, Пушкинова бр. 5 телефон у стану

23-280

СРЕЋКОВ МИРОСЛАВА, Платонова бр. 6/I (56-531)
СТАКИЋ ЈОВАН, Павла Симића бр. 4 (42-309)
СТЕФАНОВИЋ БОРИСЛАВ, Његошева бр. 2 (43-976)
ШАПОЊАЦ ТЕОДОР, угао Булевара „23. октобар“ и Макси-
ма Горког бр. 49/II, телефон 22-325
ШИЈАЧИЋ ЛЕСА, Масарикова бр. 15
ТОДОРОВИЋ ДРАГОЉУБ, Лазе Костића бр. 2 (42-118)
ТОДОРОВИЋ РАДИВОЈ, Бориса Кидрича бр. 5 (27-723)
ТОМИН БОРИВОЈ, Светозара Марковића бр. 12/I (43-388)
ТОМИН др ЖАРКО, Светозара Марковића бр. 12/I (43-388)
УЗЕЛАЦ ХЕЛЕНА, Дунавска бр. 27 телефон у стану 22-510
ВЕБЕР БОРБЕ, Стражиловска бр. 1/I (21-396)
ВЕСЕЛИНОВИЋ СТЕВАН, Јована Бошковића 3 (42-893)
ВУЧЕВИЋ ЗОРАН, Јована Суботића бр. 13 (51-735)
ВУЛЕТИЋ БУДИСЛАВ, Јована Бошковића бр. 3 (42-893)
ЖИВКОВИЋ др ЈОВАН, Милетићева бр. 4 (44-279)

24430 А Д А (позивни број 024)

КОВАЧЕВИЋ РАДИВОЈ, Лењинова бр. 4
МОЛНАР ЛАЈОШ, Лењинова бр. 16
СЕЧ АРПАД, Лењинова бр. 10

26310 А Л И Б У Н А Р (позивни број 013)

БУРДУЛИЋ МИША

МАТИЋ МИЛАН, Братства и јединства бр. 28

МИКОВИЋ др ДАНИЛО (76-108)

РАДИЋ ВАСА

25260 А П А Т И Н (позивни број 025)

МИЛИЋ АЛЕКСАНДАР, М. Тита бр. 51

РЕЧЕИ ЛАДИСЛАВ, Трг ослобођења 14 (77-140)

РУЖИЋ ЈОВАН, М. Тита бр. 11 (77-276)

ВЕЧЕРИНАЦ БРАНИСЛАВ, М. Тита бр. 42

26314 Б А Н А Т С К О Н О В О С Е Л О

БОЖОВИЋ МИЛОРАД, Маршала Тита бр. 83

21420 Б А Ч

МИТРОВИЋ РАДОСЛАВ, Змај Јовина бр. 1

ТАТОМИРОВ ЈОВАН, Братства и јединства бр. 3

24210 Б А Ј М О К (позивни број 024)

ТРКЉА ДАНИЛО, Трг М. Тита бр. 9 (76-019)

УЗОН др НИКОЛА, М. Тита бр. 11 (21-746)

21400 Б А Ч К А П А Л А Н К А (позивни број 021)

БОРОЏКИ ПРОКА, ЈНА бр. 30 (74-053)

ГАЛЕЧИЋ АЛЕКСАНДАР, Маршала Тита бр. 49/А

КРСТИЋ БРАНИСЛАВ, Шафарикова бр. 51 (услужни 74-442)

ЛАЂАРАК ЛАЗАР

НИКОЛИЋ ДРАГАН, Козарачка бр. 2

21470 Б А Ч К И П Е Т Р О В А Ц

БИКИЋ БРАНИСЛАВ, Народне револуције бр. 20

ХИЛ ЈОСИП, Маршала Тита бр. 61/І

21226 Б А Ч К О П Е Т Р О В О С Е Л О (позивни број 021)

НОНИН ГЛИША, Маршала Тита бр. 10 (82-038)

РИСТИЋ СВЕТОЗАР, Доже Берџа бр. 43/А

24300 БАЧКА ТОПОЛА (позивни број 024)

ЧЕРНАИ РЕЖЕ
БЕРИ ИШТВАН
КОКАИ-КЕЛЕМЕН РОЖА, Раде Кончара бр. 84
ПАВЛИЦА ДУШАН, Народног фронта бр. 2
ПЛЕТИКОСИЋ др ИВАН, Маршала Тита бр. 47
СВИРЧЕВИЋ МИЛОШ, Раде Кончара бр. 36

21220 БЕЧЕЈ (позивни број 021)

БРАНКОВ БОРБЕ
ЧЕШЉЕВИЋ МОМЧИЛО, Бориса Кидрича бр. 54
ДУДВАРСКИ КОСТА, ЈНА бр. 36 (80-532)
МАРКИЋЕВИЋ МИЛАН
МИХАЈЛОВИЋ ДРАГУТИН
ПЕТРОВ АЦЕ ПАВЛЕ, Индустијска бр. 16
ПРЕДИН ЛАЗАР, Моше Пијаде бр. 11
РАДИЋ БОРБЕ, Маршала Тита бр. 43 (80-570)
СУБАКОВ ВЛАДИМИР

26340 БЕЛА ЦРКВА (позивни број 013)

ГУЦУЉ ВАСА
ПЕТРОВИЋ ЖИВАН
ВАСИЋ РОМУЛУС
ВОЈНОВИЋ МИОДРАГ, Жарка Зрењанина бр. 26

21300 БЕОЧИН (позивни број 021)

БОШЊАКОВИЋ АЛЕКСАНДАР
ШОЋ БОЖИДАР, Железничка бр. 2

25270 БЕЗДАН

СЕДМИНА ВЕНДЕЛ
ШИПЛИКА ЈАНОШ

24220 ЧАНТАВИР (позивни број 024)

БИКАР БОРБЕ, Максима Горког бр. 14
ЕМИХ др ИВАН, Сенћанска бр. 12

24323 ФЕКЕТИЋ

ПРЕНТОВИЋ УРОШ, М. Тита бр. 15

21410 ФУТОГ

УЗЕЛАЦ ДУШАН

22320 И Н Б И Ј А

ГРАБОВАЧКИ МИЛОШ, Лењинова бр. 19 (82-191)

КАЛЕМБЕР СТЕВАН, Лењинова бр. 4

МИЛУТИНОВИЋ МИОДРАГ, Лењинова бр. 3

МИСИРКИЋ РАДОВАН, Лењинова бр. 17

ВУКСАНОВИЋ ВЛАДИМИР, Новосадска бр. 6

22406 И Р И Г

МИХАЈЛОВ МИЛАН

24420 К А Њ И Ж А (позивни број 024)

КОНЦ ИШТВАН, Пионирски трг бр. 19 (87-022)

КАЛМАР др ОТОКАР, Дамјанићева бр. 5

РЕКЕЦКИ др ЈОЖЕФ, Дамјанићева бр. 9

РЕКЕЦКИ ЈОЖЕФ мл., Дамјанићева бр. 9

23300 К И К И Н Д А (позивни број 023)

БОШКОВИЋ БОШКО, Маршала Тита бр. 37

БУДИШИН ДУШАН, Маршала Тита бр. 22

ДРАЖИЋ ИСАК, Драпшина бр. 13 (52-632)

БУРЧИЋ ЕМИЛ, Браће Татића бр. 1

ЈАНКОВИЋ ЗЛАТОЈЕ, Светозара Милетића бр. 4 (52-867)

ЈОВАНОВИЋ МИЛИВОЈ, Маршала Тита бр. 51 (52-380)

КЕКЕЗ МИЛОШ, Маршала Тита бр. 24

ЛИТРИЧИН ДОБРИВОЈ, Генерала Драпшина бр. 2 (52-748)

ЖИВКОВ МИЛОШ, Маршала Тита бр. 20 (52-758)

26210 К О В А Ч И Ц А

ЧОЛАКОВИЋ НЕДЕЉКО, Масарикова бр. 65

МЛАДЕНОВИЋ МИЛИВОЈ

НИКОЛИЋ КОСТА, Чапловићева бр. 19

СЕЛЕА ЈОВАН

СТРОЈИЋ СИМА, Маршала Тита бр. 45 (72-163)

26220 К О В И Н (позивни број 013)

ДРАГИН УРОШ
ГРОЗДАНИЋ БОРА
ЈОВАНОВИЋ БУРА
МИЈАЈЕВ ЛУКА, ЈНА бр. 8 (74-131)
ПАНДУРОВ ДУШАН, М. Тита бр. 67
ПЕШЕВ ЈОРДАН, М. Тита бр. 62

25230 К У Л А

АЧАНСКИ др СТЕВАН, Трг ослобођења бр. 3 (72-208)
БУКАНОВИЋ ВАСИЛИЈЕ
ПУБА НИНКО, Маршала Тита бр. 91

24435 М О Л (позивни број 024)

БОРОШ ЈЕНЕ, Братства и јединства бр. 61/Б

23218 Н О В А Ц Р Њ А

МИТАР РАДАЧА

23272 Н О В И Б Е Ч Е Ј (позивни број 023)

МАРИЋ СЛОБОДАН, Жарка Зрењанина бр. 13 (77-040)
МАРИЋ ЗЛАТОЈЕ, Жарка Зрењанина бр. 13 (77-040)
ПЕРИЋ ВЕСЕЛИН, Трг ослобођења бр. 20
ПОПОСКИ АНДРЕЈА, Соње Маринковић бр. 33

23330 Н О В И К Н Е Ж Е В А Ц (позивни број 023)

ИМРЕИ ВИЛМОШ, Маршала Тита бр. 36
ЛАЗИН ЈОВАН, Бориса Кидрича бр. 15
ПОПОВ ДУШАН, Маршала Тита бр. 24 телефон у стану 70-061

25250 О Ц А Ц И

БИРИЋ СРБИСЛАВ, Сомборска бр. 16
БУК СЛАВКО, Сомборска бр. 21 (74-430)
ЗЕКОВИЋ ДИМИТРИЈЕ, Штросмајерова бр. 18

26204 О П О В О

МАКСИМОВИЋ ДЕСИМИР, Бориса Кидрича бр. 11

23326 ОСТОЈИБЕВО

ЖИКИЋ УРОШ

26000 ПАНЧЕВО (позивни број 013)

АНКИЋ СТЕВАН, Николе Тесле бр. 1

АТАЉАНЦ БОРБЕ, Иве Лоле Рибара бр. 40 (23-37)

АТАНАЏКОВИЋ ИЛИЈА, Народног фронта бр. 8 (44-202)

БАЧИЋ СЛОБОДАН, Његошева бр. 2 (23-98)

БАЧУЈКОВ СЛАВКО, Трг Бориса Кидрича бр. 3

БОСНИЋ ЖИВКО, ЈНА бр. 9. (31-16 и 45-166)

ЧУБРИЛО СТАНКО, Његошева бр. 2 (46-680)

БУРЧИН МИЛАН, Николе Тесле бр. 3/1 (26-29)

БУРЧИН СЛОБОДАН, Петра Драштина бр. 3

ЕРБЕС ДУШАН, Димитрија Туцовића бр. 13 (31-35)

ЈАКОВЉЕВИЋ ВАСИЛИЈЕ, Змај Јовина бр. 12 (44-091)

ЈАРАКОВИЋ ДУШАН, Браће Јовановића бр. 5 (30-93)

ЈАРКОВАЧКИ ИЛИЈА, Моше Пијаде бр. 24

ЈОВАНОВИЋ ДРАГОЉУБ, Браће Јовановића бр. 22 (44-862)

ЈОВАНОВИЋ ГРОЗДИЈАНКА, ЈНА бр. 10

ЈОВАНОВИЋ др ВАСИЛИЈЕ, ЈНА бр. 10 (31-46)

КАЛИШКИ ВАСА, Трг Маршала Тита бр. 1 телефон у стану

28-76

КИШ ЛАВ, ЈНА бр. 19 (26-83)

МАТИЋ др БРАНИСЛАВ, Његошева бр. 11 (34-21 услужни)

МИКОВИЋ МИЛАН, ЈНА бр. 21. (33-81 и 33-16)

МИЛУТИНОВИЋ БУРА, Светозара Милетића бр. 13

МИЉКОВИЋ ЖИВОЈИН, Змај Јовина бр. 2 телефон у стану

39-79

НЕДЕЉКОВИЋ РАДОВАН, ЈНА бр. 13.

НЕДИЋ АЛЕКСАНДАР, Трг Бориса Кидрича бр. 3

ПОПОВИЋ ДЕЈАН, Димитрија Туцовића бр. 6 (44-660)

РАДИЧЕВИЋ ВЛАСТИМИР, Југословенске армије бр. 7

(34-55)

РАЈЧЕВИЋ МИРЈАНА, Бранка Радичевића бр. 6

РАЛЕВИЋ ДРАГИША, др Касапиновића бр. 12 телефон у

стану 20-27

СТОЈКОВИЋ БОГОЉУБ, Лењинова бр. 5 (46-464)

ТЕКИЈАШКИ ДАНИЦА, Браће Јовановића бр. 7

ШЕБЕРЛЕ ЖЕНЕ, Касапиновићева бр. 18

ЗАРИЈА ТРИФУН, Жарка Зрењанина бр. 24 (32-46)

22410 ПЕБИЊЦИ

ПЕТРОВИЋ БОРИВОЈЕ, Паје Павковића бр. 3

21131 ПЕТРОВАРАДИН

САБАТУШ СТЕПАН, Прерадовићева бр. 57

26360 ПЛАНДИШТЕ

ГУТЕША ИЛИЈА

22400 РУМА (позивни број 022)

БУКАНОВИЋ САВА, Железничка бр. 23

ГАЈИЋ ДУШАН, ЈНА бр. 147

ГЕОРГИЈЕВИЋ ЈЕЛЕНА, Железничка бр. 29

ИЛИЋ ИЛИЈА, Железничка бр. 23

КОЛАРОВИЋ РАДОВАН, Железничка бр. 47

КНЕЖЕВИЋ ВОЈИСЛАВ, Железничка бр. 42

МАЈСТОРОВИЋ БРАНИСЛАВ, Железничка бр. 11

25233 РУСКИ КРСТУР

ХРОМИШ ВЛАДИМИР

23240 СЕЧАЊ

БАБИЋ ДАНИЛО, М. Тита бр. 72

ИВАНИШЕВИЋ СВЕТОЗАР

24400 СЕНТА

БАЈИЋ МИРОСЛАВ, Народне револуције бр. 30

ЦАБАФИ др ШАНДОР, Генерала Петра Драпшина бр. 3
(80-033)

БУРОВИЋ МИЛАН, Генерала Петра Драпшина бр. 7 (80-504)

ГЕРИЋ РАДОВАН, Београдска бр. 11

КОЧИШ СИЛВЕСТЕР, Београдска бр. 2

НИКОЛИЋ ВЛАЈКО, Лењинова бр. 12

ПЛАВИЋ МИЛИВОЈЕ, Лењинова бр. 12

РУДИЧ ИМРЕ, Народне револуције бр. 16 (80-280)

ТЕРЕК ШИМОН, Народне револуције бр. 22 (услужни 80-590)

21480 СРБОБРАН

МИКОВИЋ др МОМЧИЛО, М. Тита бр. 3

ПАРОШКИ ДУШАН, Лоле Рибара бр. 8/1

25000 С О М Б О Р (позивни број 025)

АРЧОН СЛАВКО, Максима Горког бр. 29
БОШЊАК БУРА, Читаоничка бр. 21
БОШЊАК ИВАН, Стапарски пут бр. 6 (34-46)
ЧОМОР ПАВЛЕ, Читаоничка бр. 13 (21-19)
ЕРМЕНЦ ВЛАДИМИР, Читаоничка бр. 21
ЈЕЛОВАЦ НИКОЛА, Маршала Тита бр. 3 (35-76)
КАДИЈЕВИЋ МИЛОШ, Маршала Тита бр. 20
ЛАЗИЋ ДРАГУТИН, Париска бр. 15
МИЛИВОЈЕВИЋ СЛОБОДАН, Соње Маринковић бр. 13
НАДЛАЧКИ БУРА, Петра Бојовића бр. 18 (35-80)
ПАЛ др АЛЕКСАНДАР, Бориса Кидрича бр. 26 (22-97)
РАДОМАН др ДУШАН, Штросмајерова бр. 3
СЕКУЛИЋ ЈАКОВ, Степе Степановића венац бр. 43
СИНБЕЛИЋ ЈОВАН, Доситеја Обрадовића бр. 6 (39-76)
ВЕДРИНСКИ БОРБЕ, Соње Маринковић бр. 13
ВИДАКОВИЋ ЉУДЕВИТ, Степе Степановића бр. 11 (36-60)
ЗЕЦ ВИДОСАВ, Батинска бр. 18

21205 СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ

БУЛУМ ВЛАДИМИР, М. Тита бр. 1 (88-657)

22000 СРЕМСКА МИТРОВИЦА (позивни број 022)

АРАНИЦКИ др ФЕДОР, М. Тита бр. 16 (21-771)
ЕРДЕЉАН АЛЕКСАНДАР, Бориса Кидрича бр. 19 (22-641)
МАРКИЋЕВИЋ др АЛЕКСАНДАР, Трг братства и јединства
бр. 11 (21-054)
НОВАКОВИЋ ПАВЛЕ, Бориса Кидрича бр. 13 (21-658 стан)
ОГЊАНОВИЋ ДРАГОМИР, Бориса Кидрича бр. 27 (22-085 и
22-842)
РАШОВИЋ ВОЈИСЛАВ, Бориса Кидрича бр. 22 (21-153)
РОСИЋ БРАНИСЛАВ, Бориса Кидрича бр. 49
СРЕТЕНОВИЋ МИЛАН, Трг братства и јединства бр. 1/1
ТАЈКОВИЋ БОРБЕ, Соње Маринковић бр. 6 (21-359)
ТРУХАР ВЛАДИМИР, Бориса Кидрича бр. 17 (22-746)
ТРУХАР ЖЕЛИМИР, Бориса Кидрича бр. 8
ВЕСКОВИЋ ЖИВКО, Бориса Кидрича бр. 3 (21-686 и 21-399)

22300 СТАРА ПАЗОВА

АНТИЋ СЛОБОДАН, ЈНА бр. 20 (стан 81-226)
БАКИЋ МИРОСЛАВ, Иве Лоле Рибара бр. 11
ПЕТОШЕВИЋ др ЛУКА, М. Тита бр. 4
ПОП МИТИЋ СИНИША, ЈНА бр. 23

РАСУЛИЋ СРБОЉУБ
РАДОВИЋ НИКОЛА, Титова бр. 4
РУП др БУРА, М. Тита бр. 13 (81-019)
ШКРБИЋ ВАСИЛИЈЕ, М. Тита бр. 14 (81-083)

24000 С У Б О Т И Ц А (позивни број 024)

БАЧЛИЈА БЕЛА, Париске комуне бр. 19
БИН-СИМЕНДИЋ КАМИЛА, Петефи Шандора бр. 26
БРАЈКОВ ЈОСИП, Максима Горког бр. 14 (22-479)
ЧЕЈОВИЋ ПЕТАР, Матка Вуковића бр. 10/1 (23-066)
ДУЛИЋ др ЛАЈЧО, Пут ЈНА бр. 15 (22-102)
ДУЛИЋ РУЖА, Трг жртава фашизма бр. 5 (21-076)
ДЕЛИЋ МИРКО, Требињска бр. 5
ФАБО ТИВАДАР, Матије Гупца бр. 5 (21-939)
ФАРАГО МАРК, Браће Радића бр. 4 (21-232)
ФИЛИПОВИЋ АЛБЕ, Аге Мамужића бр. 5 (22-025)
ФИЛИПОВИЋ ИВАН, Аге Мамужића бр. 5 (22-025)
ГАРАИ др ЗОЛТАН, Бледска бр. 3
ИЛИЈИН АНДРИЈА, Трг Лазара Нешића бр. 10 (22-834)
ИШПАНОВИЋ др ТОШО, Димитрија Туцовића бр. 6
ЈОЖА др ЛАЈОШ, Цара Лазара бр. 12 (21-382)
ЈУХАС СТЕВАН, Пушкинов трг бр. 4 (22-780)
КЛАЈН-ЧАЈКАШ др ИЛОНА, Штросмајерова бр. 9 (25-218)
КОРХЕЦ ЗОЛТАН, Димитрија Туцовића бр. 3/1 (22-844)
КУЈУНЦИЋ ЈОСИП, Првомајска бр. 44 (26-734)
КУЈУНЦИЋ РАДОВАН, Матије Гупца бр. 11 (21-644 и 25-685
стан)
ЛОШОНИЋ др АУРЕЛ, Цара Лазара бр. 4 (22-425)
МАЛАГУРСКИ ИВАН, Петра Драпшина бр. 7 (21-154)
МАРКОВ ЈОВАН, Енгелсова бр. 10 (21-740)
ПАКАШКИ БРАНКО, Буре Баковића бр. 3/1 (21-457)
ПЕТРОВИЋ СВЕТИСЛАВ, Браће Радића бр. 14 (21-044)
ПИУКОВИЋ СТЕВАН, Буре Баковића бр. 19 (22-829)
ПРЧИЋ ЛАЗАР, Матије Гупца бр. 9/А
РОГИЋ БАРТУЛ, Матије Гупца бр. 28 (24-811)
РУСКИ ЈЕЛИСАВЕТА, Карацићева бр. 7 (21-256)
РУСКИ СЛАВКО, Карацићева бр. 7 (21-256)
СЕКУЛИЋ МАРИЈА, Штросмајерова бр. 8 (21-243)
СЕПЕШИ др СТЕВАН, Трг жртава фашизма бр. 10 (21-831)
СИНГЕР др БЕЛА, Бориса Кидрича бр. 11 (21-543)
СКЕНДЕРОВИЋ МАРКО, Максима Горког бр. 25 (25-104)
СТАНЕШИЋ ЈАНКО, Иве Лоле Рибара бр. 4
ШАРЧЕВИЋ ПЕТАР, Максима Горког бр. 6 (22-158)
ТАУПЕРТ ГУСТАВ, Палмотићева бр. 2
ТИСА др АНДРИЈА, Бориса Кидрича бр. 4 (21-122)
ВУКОВ БУРО, Бориса Кидрича бр. 11

22240 Ш И Д

ЦАРИЋ ВАСИЛИЈЕ
ИГИЋ САВА, Буре Салаја бр. 2
ЛЕКИЋ РАДОСЛАВ
НЕШКОВИЋ СТРАХИЊА, М. Тита бр. 3

21235 Т Е М Е Р И Н

КЛОКОЧАР др ДРАГУТИН, М. Тита бр. 492
ПАВЛОВ СЛАВКО
ПРИМОВИЋ ЖИВКО
САКАЧ СИМА, М. Тита бр. 407

21240 Т И Т Е Л

МАРКОВИЋ ЉУБИЦА, Трг ослобођења бр. 1 (86-050)
МИКША ЈОВАН, М. Тита бр. 5

26330 У Љ М А (позивни број 013)

АНТИЋ ТИХОМИР, „2. октобра“ бр. 32

21460 В Р Б А С (позивни број 021)

БАЈАЦ БУДИСЛАВ, М. Тита бр. 18
ДЕЛИБАШИЋ БОРБЕ
БИЛАС ЉУБОМИР
МИЛИСАВЉЕВИЋ ЖИВОМИР, М. Тита бр. 64
МИЈУШКОВИЋ МИТАР, Блок Саве Ковачевића Ц бр. 14
НИНКОВ ВЕЛИМИР, М. Тита 39
ТОМИЋ ВЕСЕЛИН, М. Тита бр. 63/1 (70-363)

26300 В Р Ш А Ц (позивни број 013)

АЛЕКСИЋ ТРАЈКО
БУЈИЋ БОГДАН
КОРЊА НИКОЛА, Лоле Рибара бр. 12
МАРИНКОВ ВОЈИСЛАВ, Лењинов трг бр. 6/А
МУСТА ВАЛЕРИЈУ, Иве Лоле Рибара бр. 15
ПЕТРОВ КОНСТАНТИН, М. Тита бр. 6/III-8 (80-863)
ПОПОВ МИЛАН, Титова бр. 31
СТАНЧУ СИМЕОН, Жарка Зрењанина бр. 34
ВИШАЦКИ МИЛЕНКО, Трг Саве Ковачевића бр. 3/1

АРШИНОВ ВЛАДИМИР, Обала Соње Маринковић бр. 10
БЕЛИЋ НИКОЛА, Милетићева бр. 9 (23-455)
ПАБАФИ ЛАСЛО, Народне омладине бр. 25
ДАМЈАН БОРБЕ, Змај Јовина бр. 9 (24-161)
ГАРДАШЕВИЋ СТЕВАН, Прве пролетерске бр. 41
ГРУЈИЋ САВА, Максима Горког бр. 1
ЈАЈИЋ БУРА, Цара Душана бр. 1 (23-047)
КОКОРА ВАЛЕРИЈАН, Саве Текелије бр. 13
КРЕСТИЋ ИВАН, Светосавска бр. 2
КРИЖАНОВ БОРБЕ
ЛАПАДАТ ЛИВИЈУС, Коче Коларова бр. 15
ЛАТКОВИЋ МАНОЈЛО, Трг Републике бр. 9
МИЋОВИЋ ДАНИЛО, Трг Републике бр. 6
МИХАЈЛОВИЋ др СТОЈАН, Савезничка бр. 2/А (22-152 и

21-198)

МИЈАТОВ МИХАЈЛО, Гимназијска бр. 16
НИКОЛИЋ ЈЕЛЕНА, Гундулићева бр. 19 (21-698)
НИКОЛИЋ КОСТА, Цара Душана бр. 8 (23-175)
НИКОЛИЋ МИЛАНКА, Цара Душана бр. 8 (23-175)
НИКОЛИЋ МИЛОШ, Гундулићева бр. 19 (21-698)
НЕСТОРОВ МИРКО, Трг Републике бр. 8 (22-305)
РАДИШИЋ МИХАЈЛО, Милетићева бр. 1
РАНКОВ КОНСТАНТИН, М. Тита бр. 30/І
ПОПОВ ВАСИЛИЈЕ, М. Тита бр. 3/І
ПОПОВИЋ БРАНИСЛАВ, Пупинова бр. 11
ПОПОВИЋ МИХАЈЛО, Светосавска бр. 2
СЕКЕЉ ЈОВАН, Доле Рибара бр. 5
ШУТОВИЋ РАДОЊА, Милетићева бр. 1
ВАРАДИ др ЈОЖЕФ, Цара Душана бр. 10 (21-966)
ВУЦЕЉА СТЕВАН, М. Тита бр. 4/І
ВУЧЕНИЋ СВЕТИСЛАВ, Пупинова бр. 11
ВУКОВИЋ МИЛОРАД, Цара Душана бр. 51 (22-002)
ЖИВА СЛАВКО, Буре Салаја бр. 3 (21-143)

21230 ЖАБАЉ

ДОЛОВАЦ БИСЕРКА, Трг ослобођења бр. 1
КАНАЗИР МИЛАН, М. Тита бр. 51 (83-008)
ЖАКИЋ МЛАДЕН

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

<i>Стање и идејно-политичка кретања у Адвокатској комори Војводине</i> — — — — —	1
<i>Закључци I конференције представника адвокатских комора Југославије</i> — — — — —	11

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

<i>Др Александар Маркићевић, О злоупотреби права и о једној санкцији</i> — — — — —	13
<i>Др Велибор Лукић, Надлежност окружног привредног суда који спроводи стечај за спорове настале поводом овог поступка</i> — — — — —	18
<i>Др Милијан Поповић, Општи погледи на појам и врсте правног субјекта</i> — — — — —	22
<i>Др Љубиша Милошевић, Одговорност возара за нестанак новца који се налазио у пртљагу путника</i> — — — — —	45

Законодавна пракса

<i>Милинко Перин, Уз Закон о пензијском и инвалидском осигурању</i> — — — — —	52
---	----

ПРАВНА ПРАКСА

<i>Из судске праксе</i> — — — — —	57
-----------------------------------	----

САОПШТЕЊА

<i>Из седнице Управног одбора</i> — — — — —	61
<i>Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине</i> — — — — —	66

АРБИТРАЖА АЛЕКСАНДАР, Земаљска Комора Привредног Сада Бр. 10
 БЕЛИЊИ НИКОЛА, Министарство Бр. 9 (23-153)
 ЦАРАЏИЈА АСАД, Народна Комора Бр. 25
 ДАМИЈАН БОРЂЕ, Земаљска Комора Бр. 7 (23-161)
 ГАРДАН-ВЕНЕ СТЕВАН, Привредна Комора Бр. 41
 ГРУЈИЋ САРА, Министарство Бр. 1
 ЈАЏИЋ БУВА, Цара Лука Бр. 1-174073
 КОКОРА ВАЛЕРИЈАН, Савезни Суд Бр. 13
 КРИСТИЊИЋ ИВАН, Савезни Суд Бр. 1
 КИЊИЋИЋ БОРИС
 КИЊИЋИЋ ДИМИТРИЈЕ, Комора Привредног Сада Бр. 15
 ЛАТКОВИЋ МАРИЈАНО, Привредна Комора Бр. 9
 МИЊЕВИЋ ДАМИЈАН, Привредна Комора Бр. 5
 МИЊЕВИЋИЋ ПЕТРОВИЋ, Савезни Суд Бр. 17

Уређивачки савет:

Сава Грујић, адвокат у Зрењанину, мр *Александар Бурђев*, секретар Секције ПК ССРП Војводине за друштвено-политички систем, *Иван Иванић*, заменик јавног тужиоца САП Војводине, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Марија Кленовић*, судија Вишег привредног суда у Новом Саду, др *Велибор Лукић*, адвокат у Новом Саду, *Јован Милић*, судија Врховног суда Војводине у Новом Саду, др *Милијан Поповић*, доцент Правног факултета у Новом Саду, др *Петар Шарчевић*, адвокат у Суботици.

Уређивачки одбор:

Сава Савић, главни и одговорни уредник, адвокат у Новом Саду, *Борбе Вебер*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, адвокатски приправник у Новом Саду, *Живко Киселички*, адвокат у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Годишња претплата 60.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 5.— дин. — Тек. рачун 65700-678-2047.

Штампа: Штампарија „БУДУЋНОСТ“, Нови Сад, Шумадијска број 12.

